VOJMIR VINJA *(Filozofski fakultet, Zagreb)*

SEMANTIČKE STRUKTURE NAZIVA ZA RIBE IZ OBITELJI LABRIDAE

Primljeno za tisak na 9. sjednici Razreda za filologiju 18. prosinca 1978.

Turdorum multa sunt genera, varia nomina, tantaque colorum varietas ut in iis creandis lusisse videatur natura.
Rondelet

0. Veoma brojne vrste iz obitelji usnača (Labridae)[1] česte su na bilo kojem mjestu uz naše primorje, a navlastito po plićinama gdje je čovjek s obale mogao lako uočiti njihove osnovne karakteristike: najživlje, najraznolikije i najnestalnije boje koje naše ribe mogu imati, njihovu neprestanu dnevnu aktivnost, uvijek isto stanište, pa čak i svojevrsno udvaranje, prave svadbene plesove u doba mriještenja. Uz gotovo zanemarivu ekonomsku i prehrambenu vrijednost, to će biti presudni faktori kod

[1] Nazivlje za pripadnike obitelji Labridae obrađeno u ovom prilogu pred stavlja dio korpusa našeg *Etimološkog rječnika nazivlja jadranske faune.* U želji da raspravljane ihtionime što strože odredimo s obzirom na njihovu identifikaciju i geografsku distribuciju, dodajemo na kraju članka popise s elementima sistematske sinonimike i detaljnu ubikaciju raspravljanih naziva utvrđenih na našem obalnom području. Kod konzultiranja tih popisa valja imati na umu slijedeće:

a) u gornjem lijevom uglu navodi se znanstvena (sistematska) oznaka za pojedine vrste s najnužnijom sinonimikom; za današnje stanje te prakse upućujemo u prvom redu na Tortonese XI, te na FFA;

b) kako ne donosimo ni crteže ni fotografije u boji vrsta o kojima se raspravlja, desno od sistematskog naziva (sredina stranice) upućujemo čitaoca na četiri najdostupnija (RJ), najpotpunija *(Pr),* najpraktičnija (FFA) i najjednostavnija (PMCM) priručnika u kojima se može obavijestiti o dotičnim vrstama i o njihovim nazivima u većem broju jezika; kratice su razriješene u *Bibliografiji;*

c) u narodu utvrđena imena zabilježena su u lijevom stupcu, a uz svaki se narodni naziv navode mjesta gdje je ihtionim u upotrebi. Taj se dio priloga može tretirati i čitati kao karta jezičnog atlasa jer su mjesta poredana pravcem našeg obalnog poteza (NW → SE). Navode se s a m o narod-

nastajanja naziva za te ribice.[2] Zato što su ♂ različiti od ♀, zato što gotovo kod svih Labrida dolazi do mijenjanja boje zbog tipa dna na kojem prebivaju, zbog svadbenog ruha koje ovisi o godišnjem dobu pa čak i o trenutačnim emocijama, onaj koji im daje ime nalazi se pred neobično raznolikom stvarnošću: čini mu se da tih riba ima mnogo više nego što ih zapravo ima i da su sve različite. To je osnovni razlog i velikom broju i nestalnosti i raznolikosti naziva, koje ispitanici samo nabrajaju, sipaju kao iz rukava, ali, osim u slučajevima dvije ili tri veće vrste (Gen. Labrus), nisu ni sami kadri reći na koju se ribicu ovaj ili onaj naziv sigurno odnosi. Takvo, rekli bismo onomaturško stanje, tj. okolnosti oko stvaranja naziva, ima svoje opravdanje u realnosti koja je toliko raznolika da su i sami ihtiolozi dugo tapkali na mjestu i vrlo sporo »uređivali« tu skupinu morskih stanovnika. Humanistički prirodopisci XVI st. (Gilles, Belon, Rondelet, Gesner, Salviani i dr.) u svojim traktatima, koji predstavljaju prve korake k modernim sustavnim popisima ribljih vrsta, muku muče navlastito s brojnim *turdorum genera* koje nastoje popisati, opisati i identificirati pomoću brojnih crteža. S Gesnerom na tom poslu surađuje čak i Albrecht Dürer, tako da se može tvrditi da »prirodopis, anatomija i umjetnost nisu nikada toliko i tako uspješno surađivali kao u tom razdoblju« i da metoda humanističkih prirodopisaca pokazuje »brojna podudaranja sa metodom suvremene onomasiologije«.[3] Podudaranje njihova postupka s našim vidi se vrlo dobro i kod raspravljanja o usnačama: i za njih su kao i za čovjeha s obale s v e Labridae *turdi* (= »drozdovi«) i, već prema autorima, nabrajaju ih petnaestak vrsta, označujući ih rednim brojem i imenom pisca *(Quarto Rondeletii turdo aut tertio nostro*.. Aldrovandi, p. 25), vodeći neprestano računa o kontinuitetu naziva od Grka (Aristotel, Opijan, Elijan...) i Rimljana (Plinije) do svojih dana. Budući da su za nas važna *realia* koja zapaža običan čovjek, a ne stvarnost koju ihtiolog može promatrati u akvariju ili laboratoriju, i mi ćemo tako postupiti jer izvor narodnim nazivima možemo tražiti samo u semičkim poticajima do kojih je denominator dolazio na osnovi vlastitog iskustva.

---

ni nazivi koje smo sami zabilježili prilikom naših terenskih bilježenja (1953—1973). Najveći dio bilježenja i navlastito identifikacija izvršili smo zajedno s dr ing. Šimom Županovićem, znanstvenim savjetnikom FAO-a za ribarstvo;

d) na kraju popisâ odijeljeno se navode nazivi koje smo našli kod drugih autora, gotovo isključivo ihtiologa. Ti nazivi najčešće udovoljavaju potrebama znanstvene taksonomije, pa je u njima lako ustanoviti česta odstupanja od narodnih denominacijskih postupaka. Ako smo smatrali da bi neki od tih naziva ipak mogli biti izvorno narodni (poglavito kod P. Lorinija i D. Lambla), o njima u prilogu raspravljamo.

[2] Nazive za jedan par tih »morskih ljepotica« (Coris julis/giofredi) već smo vidjeli u Vinja 1957.

[3] Gianfranco Folena, »Per la storia dell'ittionimia volgare«, *BALM* 5—6, 61—137. Taj je rad dosad najbolji prikaz vrijednosti metode humanističkih zoologa, koji su navlastito u desetljeću između 1550. i 1560. sa svojim istraživanjima i opisima udarili temelje znanstvenoj terminologiji.

Naravno, današnja su ihtiološka saznanja stvorila drugu sliku o usnačama, ali ni suvremena sistematika nije nastala odjednom već je prošla kroz dugi niz neizvjesnosti i krivih zaključaka. To najrječitije sažimlje Tortonese, 11, 189—190, kad govori o utjecaju kromatskih i drugih različitosti kod jedne te iste usnače na uspostavljanje posebnih varijeteta, vrsta i podrodova: »Saliente caratteristica dei Labridi è la grande intensità e varietà di pigmentazione: i colori sono quanto mai diversi e spesso vivaci, con frequentissime e pronunciate differenze a seconda degli individui, del sesso e dell'età. In parecchie specie il cambiamento di sesso è accompagnato di cambiamenti, anche vistosi, nella colorazione: si succedono quindi una *livrea primaria* e una *livrea secondaria*. Un tale policromismo ebbe naturalmente riflessi sistematici, in quanto 'specie' e 'varietà' si moltiplicarono all'eccesso, determinando in molti casi complesse sinonimie. Nei riguardi dei Labridi mediterranei... si tenga presente che lo stesso nome può essere applicato da autori diversi a specie diverse.«[4]

Takvo stanje, koje karakteriziraju znatne promjene i oscilacije u sinonimici, nameće nam potrebu da u najkraćim crtama ukažemo na danas validnu sistematsku nomenklaturu, kako bismo olakšali snalaženje u suvremenim ili starijim ihtiološkim opisima i popisima.

Brojna obitelj Labridae[5] (red Perciformes), koja je u Sredozemlju zastupljena sa dvadesetak vrsta, obuhvaća devet rodova, od kojih u našim morima postoji osam:[6]

a) Xyrichthys
b) Labrus
c) Symphodus (= Crenilabrus + Coricus)
d) Lappanella (Ctenolabrus)
e) Ctenolabrus
f) Coris
g) Thalassoma
h) Acantholabrus.[7]

Odmah možemo reći da su za narodnu taksonomiju relevantni samo rodovi: b) Labrus, c) Symphodus (= Crenilabrus + Coricus) i f) Coris; jer ih narod (skupno ili pojedinačno) razlikuje i za njih postoje brojni

---

[4] Najsuvremeniji opis evropskih usnača dao je J.-P. Quignard u svojoj tezi *Recherches sur les Labridae des côtés européennes* (Faculté des Sciences, Université de Montpellier, 1966, 443 str.).

[5] Tortonese 11, 188—224; PMCM 170—179 (navodi samo devet vrsta koje mogu biti *d'importance commerciale*); *CLOFNAM* (obradili M.-L. Bauchot i J.-P. Quignard) 145. (*sve* evropske vrste: 145.1—145.11.; 4 sp. Labrus i 12 sp. Symphodus); FFA 584—589: Labrus (2F1k1), Coris, Thalassoma i 8 sp. Crenilabrus (2F1k4); Dieuzeide 3, 70—106: gen. Labrus (5), gen. Crenilabrus (9).

[6] Ukoliko se naziv upotrebljen u RJ *(Pr)* razlikuje, naznačen je u zagradama.

[7] Gen. Centrolabrus nije predstavljen u našoj fauni (Tortonese 11, 191).

narodni nazivi.[8] Iako su pripadnici gen. Labrus odreda veći, a oni gen. Symphodus odreda manji, ipak ne postoje strogo određeni nazivi ni za jedne ni za druge, a osnove su dobrim dijelom zajedničke. Znanstvena sinonimika i u suvremenim repertoarima nije jednaka, pa ćemo barem za one vrste gdje postoje narodni nazivi dati usporedni pregled pojedinih sustavnih naziva:

L. = Labrus Cr. = Crenilabrus
C. = Coricus S. = Symphodus

Tortonese CLOFNAM	RJ (po Carusu, *Pr*)	FFA	Dieuzeide	kratica
L. bimaculatus	L. bimaculatus	L. bimaculatus	L. mixtus	Lbim
L. merula	L. merula	L. merula	L. merula	Lmer
L. viridis	L. viridis	L. turdus	L. turdus	Lvir
S. rostratus	C. rostratus	Cr. scina	Cr. scina	Srost
S. tinca	Cr. pavo	Cr. pavo	Cr. pavo	Stinc
S. ocellatus	Cr. ocellatus	Cr. ocellatus	Cr. ocell.	Socell
S. mediterraneus	Cr. mediterr.	Cr. mediterr.	Cr. medit.	Smed
S. roissali	Cr. quinquemac.	Cr. quinquemac.	Cr. quinquemacul.	S5mac

Kao što smo istakli u uvodnoj napomeni pred popisima, utvrđivanje vrijednosti naziva za Labridae vrlo je teško, a kod manjih vrsta (S) čak je i iluzorno pretendirati na neku točnost ili jednoznačnost. Kako nam to nije ni svrha, postupit ćemo kao i stari prirodopisci i uzeti s v e nazive za Labridae (L + S) i analizirati ih u bloku, jer su semantičke okolnosti i poticaji isti za sve ili za veći broj vrsta. Na taj ćemo način dobiti korpus od oko tri stotine naziva među kojima ih ima najviše baš za one vrste koje neki popisi (primjerice PMCM ili P.-S.) uopće ne donose zbog njihove ekonomske zanemarivosti. Međutim, za nas su baš te vrste najzanimljivije jer kod njih narodno stvaranje nazivlja dolazi do punog izražaja budući da u samom referentu ne postoji ništa što bi vodilo izjednačavanju.

Što se tiče odredivosti vrijednosti naziva za pojedine vrste, dovoljno je naglasiti da će vrijednost naziva za tri genera Labrus biti relativno lakše odrediti, jer su ribe nešto veće i kromatske su im varijacije manje, dok će u brojnih pripadnika gen. Symphodus odredivost biti malena ili nikakva, sa izuzetkom naziva za Srost zbog posebnih biomorfo-

[8] Nekoliko naziva većinom sumnjive originalnosti postoji za gen. Ctenolabrus i Acantholabrus.

loških osobitosti.[9] O tome valja voditi računa pri konzultiranju naših popisa i imati na umu da su s v i navedeni nazivi zabilježeni u narodu, ali da njihovu vrijednost, tj. identifikaciju treba uzimati s rezervom!

Denominacijske poticaje za imena iz našeg korpusa naziva za Labridae koje smo kadri etimološki razjasniti ili barem interpretirati možemo podijeliti na nekoliko osnovnih semičkih skupina:

1. p t i c a
2. b o j a
3. usta, usne, gubica
4. deprecijativne metafore zbog nevrijednosti
5. antifrastičke metafore zbog sićušnosti
6. crte ponašanja
7. druge ribe
8. odora → ljudi u odori
9. etnici
10. antroponimi
11. biomorfološke osobitosti

Naravno, te skupine vrijede za s i n k r o n i j s k o gledanje jer pripadanje jednoj od njih može ponekad biti samo rezultat prilagođivanja neprozirnog izraza jednoj od motivacija, kao, npr., kad se grčka riječ ili ihtionim adaptira opravdanom sadržaju koji izražava neka formalno slična riječ: φυκίς > *pika* → *figa* → *smokva*, a sadržaj »smokva« je opravdan kao što se vidi iz prisutnosti sunaziva *zelenka, zelenčica, zela* i ... *blitva*. Isto tako i afektivizacija kroz antroponim može biti rezultat prilagodbe na formalnoj paradigmi:

$$hinac \rightarrow inac \rightarrow pavlinac \begin{cases} \nearrow pavlinka \\ \searrow pave \end{cases}$$ (v. Vinja, 1978, *passim*).

Nadalje, broj navedenih skupina mogao bi se smanjiti daljnjim sažimanjem semova, jer su, npr., i nazivi iz skupine p t i c e (1) nastali zbog sličnosti u b o j i[10] (2); isto tako, zbog b o j a (2) došlo je do konceptualizacije kroz izraz koji označuje etničku pripadnost (9) ili kroz izraz koji označava drugu ribu ili životinju (7) te odoru ili ljude u odori (8). S druge strane, osobitosti g u b i c e (3) mogle su uvjetovati afektivni izraz jednog ili drugog tipa (4 ili 5) ili pak metaforu na pticu (1) itd.

---

[9] Iako smo nazive za Coris julis/giofredi obradili u radu navedenom u bilj. 2, ipak ih i ovdje uzimamo u obzir ukoliko pokazuju podudaranje u izrazu ili u organizaciji forme sadržaja. Isto vrijedi i za nazive kojima se označava Serranus (= Paracentropristis) hepatus.

[10] A ne zbog tobožnjeg ispuštanja glasova, kako na više mjesta pretpostavlja Strömberg.

Ukratko, sve se skupine formalno i sadržajno ili na oba načina isprepleću, jer se istovremeno isprepleću sustav designacije (onomastički), sustav značenja (semantički) i sustav forme (formalni) sa »zadanim« sustavom označene stvari, a iznad svega je afektivni sadržaj koji u znatnoj mjeri uvjetuje dinamiku i pravac totalnosti ovog svojevrsnog jezičnog znaka, tj. naziva za sitnu, nevrijednu, ali uočljivu i bezazlenu ribicu živih boja. Za ispitivanje takvog znaka nije nam, dakle, dovoljno poznavanje riječi (*Wörter* = ihtionimi) i stvari (*Sachen* = ribe), već moramo biti isto tako upoznati sa stilističkim sadržajem kojim su nabite riječi koje označuju te i takve »stvari«. Kod tih stotina nestalnih i gotovo efemernih naziva za sitne Labridae, kojima smo u sinkroniji »uhvatili« samo jedan stadij njihova neprestanog razvoja, valja stalno imati na umu Spitzerovo upozorenje da ni jednoj riječi — a to pogotovo vrijedi za ispitivanje ovih naziva — ne smijemo opisivati etimologiju, ako joj ne poznamo stilistički sadržaj: *Etymologisiere kein Wort, dessen stylistischen Gehalt du nicht kennst*«.[11]

Takvo isprepletanje raznih sadržaja moglo bi se djelomično i grafički prikazati, s time da antroponimi bez determinativa, zato što zbog posebnog statusa vlastitog imena *ne znače* već samo *imenuju*,[12] ostanu izvan ove sheme, tj. na razini izraza, koji se naknadno može prilagoditi izrazima jednog od navedenih sadržaja.

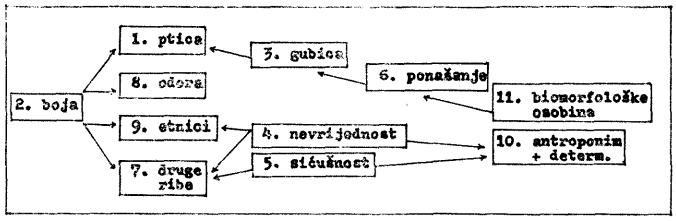

1. Nazivanje raznobojnih riba prema isto tako raznobojnim pticama staro je koliko i naša civilizacija, jer, koliko god možemo zaći duboko u prošlost ihtioloških taksonomija, naići ćemo na imena ptica u službi ihtionima i to nigdje s tolikom frekvencijom kao kod označavanja pripadnika obitelji Labridae. »(Piscium nomina instituta sunt...) ex similitudine terrestrium: ut ranae et vituli et leones et nigri m e r u l i e t p a v i diverso colore, dorso et collo picti, et t u r d i albo varii.« (Izi-

[11] Leo Spitzer, »Aus der Werkstatt des Etymologen«, *Jahrbuch für Philologie*, München, 1, 1925, 133.

[12] *Nominantur singularia, sed universalia significantur* (Ivan iz Salisburyja), tj. osobno ime ne pretpostavlja konceptualizaciju jer izravno povezuje referent uz znak.

dor, *Etym* 12, 6, 5). U grčkom, kod pisaca a i na starim natpisima[13] nailazimo na »nerazdvojni« par κόσσυφος[14] — κίχλη, kojem odgovara par *merula* — *turdus* kod Plinija[15] i drugih rimskih autora, dok su u Dioklecijanovu ediktu (Aegira, *Edict.* 4, 27) dva ornitonimska ihtionima sraštena u ihtionimu κιχλοκόσσυφος kojim se označava još jedan *turdus*. Svaki od tih ihtionima vodi nas u grčkih autora drugim nazivima za Labridae kojih je zbog raznolikosti i upadljivosti vrsta moralo biti veoma mnogo. Tako iz Pankrata *(ap. Athen.* 305c) možemo vidjeti da je κίχλη = σαῦρος[16] = αἰολίης = ὀρφίσκος, a ova se posljednja vrsta naziva kod Nikandra *(Frg.* 59) —πολυώνυμος, tj. »mnogoimena«, »stoimena« riba. Taj nam podatak govori o već istaknutoj brojnosti imena i o teškoćama njihove interpretacije.

Očigledno je da su Labridae nazivane po pticama zbog vrlo različitih boja[17] koje se kreću od jednolično tamne (Lmer) do najjarkijih i najraznolikijih, navlastito kad riba poprima svadbeno ruho. Aristotel to izrijekom navodi: Μεταβάλλουσι δὲ καὶ οὓς καλοῦσι κοττύφους καὶ σκίχλα καὶ ἡ καρὶς τὸ χρῶμα κατὰ τὰς ὥρας, ὥσπερ ἔνια τῶν ὀρνέων· τοῦ μὲν γὰρ ἔαρος μέλανες γίνονται, εἶτ' ἐκ τοῦ ἔαρος λευκοί πάλιν. To se isto tako vidi i iz Ovidijeva izbora determinativa kad kaže *merulae virentes (Hal* 114), a Atenej (305b) nam, navodeći Aristotela, kaže da je κόσσυφος μελάγχρως (»taman«, u starijim prijevodima: *nigricans),* dok je κίχλη »crnkasto istočkana« (μελανόστικτος, Aristotel *Frg* 209).

Kao što ćemo niže vidjeti, od četiri nedvojbeno identificirana (dva grčka i dva latinska) naziva, i z r a z se kod nas sačuvao samo za lat. *merula,* dok su drugi mediteranski popisi sačuvali i *turdus.*[18] Međutim, oba su s a d r ž a j a, izražena idioglotskim sredstvima, u upotrebi kao oznake za Labridae, i to uz brojne sinonime, po čitavu Sredozemlju.[19]

1.1. Riba koju su Grci i Rimljani prema ptici Turdus merula nazivali kosom (današnji Lmer) odlikuje se među svim usnačama najjednolič-

---

[13] Aristotel HA 8, 29, 2 i dr.; Opijan *Hal* 4, 173; Elijan 12, 28; Numenije *ap. Athen.* 305c i dr.; za natpis iz Akraifije; v. *Mélanges Boisacq,* 1938, 48 i ss (cit. E. de Saint-Denis 64).

[14] κόσσυφος, κότυφος, κόσσυκος *(Glos.);* κίχλη i κίχλα. Skok 2, 161 ukazuje na naše *kos* (grč. κώψικος — κόσσυφος) kao na »jednu od vrlo rijetkih grčkoslavenskih usporednica iz oblasti ornitologije«. Na tu je vezu upozoreno još u prošlom stoljeću (Bezzenberger-Fick in *Beiträge zur Kunde d. idg. Spr* (BB) 6, 237).

[15] ... *saxatilium turdus et merula,* HN 9, 52.

[16] To je oznaka za jednog guštera; usp. naše *zelembać* za Lvir.

[17] To ističe i Varon (LL 5, 77): ... *a coloribus, ut haec: asellus, umbra, t u r d u s.* Ovaj je posljednji naziv Kvintilijanu poslužio kao primjer za metaforu (*Inst. orat.* 8, 2, 8).

[18] Grčki se izrazi nastavljaju u novogrč. *kóssyphos* (PMCM 176; CLOFNAM 145.9.12.) za Stinc; usp. novogrč. κοτσύφι (*Pr* 599) i κίχλα (*Pr* 604).

[19] Linné je upotrijebio *merula* i *turdus* kao specifične nazive, dok je *Cossyphus* u sistematiku uveo Günther 1862. za C. tredecimspinosus i C. scropha. Ti nazivi danas nisu validni, a ni ne označavaju sredozemne vrste.

nijom i najtamnijom, gotovo crnom bojom,[20] pa je denominacijski poticaj lako razumjeti.

Lat. je *merula,* zahvaljujući dalmatskom posredstvu, sačuvano i u našem jeziku i to kao ornitonim i kao ihtionim. Naročito nam je dragocjen lik *mirula* sa sačuvanom penultimom (za ptice Passer solitarius i Monticola cyaena)[21] i deminutivna izvedenica na *-eolus: mriljuj* kod Marina Držića.[22] Kao ihtionim, izraz je potvrđen već u *Statuta Polae* a. 1431: *de merlis.* Danas živi ihtionim *merla, mijerla,*[23] *mjerla,* jednako kao i paretimološki prilagođeno *mirna,* upućuju nas da u *merlis* iz pulskog Statuta vidimo ablativ ženskog, a ne muškog roda, kako to čine Sella 362 i naš *LexLatMAIug* 724. Osim toga, Sella tumači to (*)*merlus* sa Serranus scriba, što nema nikakve osnove. Priređivači našeg *Lex* ga u tome ne slijede, već, valjda zavedeni s formalno bliskim *merlusus, merlutius,* interpretiraju (*)*merlus* kao »asellus, oslić, mol«. Za ⌐→ usp. Bari *mèrrue* (ptica i riba Lmer, Scorcia 109); Malta *mirli* (Aquilina 552); za nastavljače na galorom. teritoriju, v. FEW 6/2, 36a i 37a.

1.2. Zbog izrazito tamne boje, Lmer se mnogo češće naziva našim ornitonimom *vrana*[24]; koji (uz *drozag*) P. Hektorović spominje u 1117. stihu *Ribanja.* Kako su *vrȃn* »crn« i *vránac* »konj vrane dlake«[24a] na istoj osi, nazivi gotovo crnog Lmer pokazuju brojne varijante iste osnove. Najrasprostranjeniji je naziv *vrȁna,*[25] koji je potvrđen od najsjevernijih otoka do okolice Dubrovnika. Kako za Labridae ne postoji obavezan gram. rod, srećemo *vrana* i *vranac, vran* i *vranica, vranjac* i *vranjica,* te *vranj, vranak, vr°ančić,* a u Sevidu čak *vranjic.* Ne znamo objasniti neočekivano *-g-* u *vrangica.* Zbog formalne sličnosti i semantičke bliskosti lako se tumači isto tako opravdani ihtionim (od ornitonima) *gavran.*[26]

1.3. Dok *merla* i *vrana* označuju gotovo uvijek jednu vrstu, dotle se našim ornitonimom *drozd* (Turdus sp), koji odgovara i prasrodan je s lat. *turdus,* označava ponegdje Lmer, ali navlastito Lvir, što je oprav-

---

[20] »Charakteristisch die dunkelbraune, dunkelolivgrüne bis dunkelblaue Färbung«, FFA 585; »La colorazione è meno variabile di quella delle altre specie del genere«, Lythgoe 227.

[21] Potvrde v. H 2, 277. Maretić (*ARj* 6, 752) s pravom odbija Kolombatovićevo mišljenje da je *mirula* nastalo od *mir(ina)* »zid(ina)«

[22] Tako Skok (2, 430) tumači tu »riječ tamna značenja i postanja« (*ARj* 7, 61); usp. Skok *ZfrPh* 50, 525; Bartoli *Dalm.* 2, 295.

[23] *Mijerla* je oznaka za Lbim u Žuljani.

[24] Etim. v. Skok 3, 617.

[24a] U Bakru se Lmer naziva *konj!* (v. 7.2.).

[25] Usp. *ARj* 21, 366.

[26] Za ornitonim v. *ARj* 3, 115; Skok 1, 556. To je jedina potvrda izraza *gavran* u našoj ihtionimiji; za ⌐→ usp. sicil. *corvieddu* (Costa in *Pr* 597). Naprotiv, lat. *corvus* nastavljaju brojni naši nazivi za Corvina nigra i Umbrina cirrhosa.

dano zbog pjega i raznobojnog potkrilja ptice prema kojoj se šaroliki Lvir[27] naziva: jednolično tamni Lmer odnosi se prema raznobojnom Lvir kao vrana prema drozdu.

Likovi iz osnove koja je u *drozd*[28] označuju Lvir od Šolte do Boke Kotorske, a unutar tog prostranog areala samo na pet mjesta neke izvedenice služe i kao oznake za Lmer, tako da *drozd* možemo uzeti kao najreprezentativniji naziv za Lvir.

Varijante i paretimološke preinake su veoma brojne. Nešto više od drugih zastupljen je lik *drozd*, a nešto slabije *drozak, drozag,*[29] *drozg, drozga, druzg,*[30] *drozgo, dròzduja* i sa rom. augmentativom *drozgun.* Varijantu sa *-ž-*[31] našli smo u Supetru: *drožgo,* a D. Lambl (1854.) navodi *drožak* za Hvar (?).

1.3.1. Varijantu sa *-t-* u ornitonimu *trozgej* (sa rom. *-ej* < *-ellus)* donosi H 2, 514 za Dračevicu na Braču, a ihtionim *trozga* (Lvir) zabilježili smo u Povlju na istom otoku.[32]

1.3.2. Sekundarne motivacije na južnijem dijelu Jadrana počinju sa prijelazom *dr-* > *gr-* u likovima *groz, grozd,*[33] *grozdovac, grozdavac, grozdenjak,* a ispitanici reagiraju dvojako: ili ihtionim dovode u vezu sa *grozd* »uva« ili smatraju da se riba tako zove *»jerbo zȍbje grȏzje«.*

1.3.3. I četvrta Skokova (1, 444) varijanta, »u kojoj je zamijenjena suglasnička skupina *zd* > *zg* sa *nj: dronj* »turdus musicus L.«, a koju je »zamjenu teško protumačiti«, predstavljena je sa ihtionimom *zdronj* u Sutivanu na Braču. H 2, 95 i 571 navodi ornitonime *dronj, -ak, -čić,* te *zdrozd, zdrozg,* pa nema sumnje da je i *zdronj,* kao oznaka za Lvir, nastao metaforom prema nazivu ptice.

1.3.4. Sitni primjerci *(iuv)* znatno manjeg *Stinc*[34] nazivaju se na Korčuli (Vela Luka) *zdrče.* To je, prema Skoku, »treća varijanta koja sa-

---

[27] »Art mit charakteristischer grüner Färbung und einem hellen, länglichen Seitensilberband ... das vorne oder zur Gänze schwärzlich gesäumt ist, Seiten teilweise schwärzlich gefleckt ...«, *FFA* 585.

[28] *Drozd* je »prastara onomatopeja« (Bezlaj 1, 117); općeslavenska riječ i, po Skoku 1, 444, »jedina šumska ptica koje naziv potječe iz zapadnog ie. perioda«. Sve četiri varijante, koje Skok nabraja i analizira, zastupljene su kao nazivi za Labridae.

[29] *Drozgi* (m pl) u Hektorovićevu *Ribanju,* st. 1117; u *ARj 2,* 791 s. v. *drozak;* L. Zore (Kukuljevićev *Arkiv* 10, 338) bilježi *droz.*

[30] Za čakavsku Komižu H 90 očigledno netočno bilježi *družga.* Mi smo utvrdili *druzg,* a jednako i M. Deanović za ALM (*Rad* 344, 24, br. 551).

[31] Della Bella i Stulli (*ARj* 2, 792) bilježe *drožg.* Mislimo da nije potrebno ići toliko daleko i smatrati da je »ta varijanta, koja nije potvrđena iz današnjeg govora, nastala po svoj prilici prema *dužd* < mlet. *doge* < lat. *dux«* (Skok 1, 443), jer na tom arealu svaki ž umjesto z može biti hiperčakavska reakcija.

[32] Ta varijanta, koju Skok (ni *ARj*) ne donosi, predstavlja i na našem terenu potvrdu za jedno ie. ***trozdos.***

[33] Kao ornitomin, *ARj* 3, 465. Skok ne donosi likove sa *gr-.* Brojne ornitonimske potvrde v. H 2, 147.

[34] Imati uvijek na umu da su L (= Labrus) veći, a S (= Symphodus = Crenilabrus ...) manji! »Deux types s'opposent par leur silhouette et leur comportement: les g r a n d e s espèces de Labres et les espèces plus p e t i t e s du genre Crenilabrus«, Luther-Fiedler 106.

drži niski prijevoj (Tiefstufe): ie. *trṛdos* > lat. *turdus*«, iz kojega je čakavsko *dr̄šć*.[35] Za jezični osjećaj današnjeg govornika, međutim, ihtionim je stilistički obilježen, a kako *zdrča* na tom otoku označava svaku sitnu i nevrijednu ribu (v. niže bilj. 127), oblik *zdrča* za sinkronijsko tumačenje ide istovremeno u naše skupine 7. (druge ribe) i 4. (deprecijativne metafore zbog nevrijednosti). Samo oba tumačenja uzeta zajedno pružaju nam etimološko objašnjenje u suvremenom smislu.

1.3.5. Lat. se *turdus* nastavlja u brojnim rom. ihtionimima: tal. *tordo*;[36] abruc. *tòrdë, tàrdë* (Giammarco 447); *turde* (*Taranto* 46; Bari, Scorcia 206); Malta *tirda* (Aquilina 551); prov. *tourdou* (za Nicu, Rolland 3,154); *tourdouréou* (za Villeneuve, FEW 12/2,430); kat. *tord*, španj. *tordo* uz brojne determinacije (Lozano 365 i 363; A. Griera *Els ormeigs* ... 89—90).[37]

1.4. Na šibenskim i zadarskim otocima Lvir se naziva prema narodnim imenima za čvorka (Sturnus vulgaris L.) i to najčešće prema ornitonimu *škvrlj* i var.,[38] a južnije od tog terena prema likovima na *čvr-*. Dat ćemo usporedni popis ihtionima kako smo ih sami zabilježili i ornitonima kako ih donosi H 2, ss. vv. (Fink, *Imenik* 31).

riba Lvir	ptica Sturnus
škvrlj, škvarlj, škvadrlj	*škvrlj, škvrljac*
švrljak	*švrljac, škvrljak*
škorlja, škorlȁc	*škorac*
škvarlja, uskvarjec	*škvar, škvorec*
čvrlj	*čkvrlj*
čvrjak	*čvrljak*

Afektivni sadržaj ihtionima odvodi ga u druge, formalno slične semantizme: *črvak, čvrčak*, dok nevrijednost ribe uvjetuje preinaku izraza u *sralj*, što semantički približava izraz nazivima iz deprecijativne skupine 4. *mrdo, mrdać, govno*.

---

[35] »Ovaj prijevoj osniva se na onomatopejskom oponašanju glasa ptice *drrrti*« Skok 1, 444; v. istu tvrdnju (ali s naznakom izvora) kod Bezlaja 1, 117 (s. v. *drskač* »Turdus viscivorus«).

[36] »*Tordi* è il nome italiano che vale per tutti i *Labrus* e che si ritrova in molti dialetti«, Tortonese 11, 192.

[37] W. v. Wartburg *FEW* 12/2, 430 navodi za Barcelonu rezultat križanja *turdus* × *merulus* = *turmerl*, koji u kat. popisima ne nalazimo.

[38] Etimologiju za te ornitonime onomatopejskog postanja (usp. lat. *sturnus*, njem. *Star*), v. Skok 1, 331; *ARj* 2, 53; 3, 754; 17, 685 i 693.

1.5. Kako je dosada bila riječ o većim vrstama (L), i nazivi su bili stalniji, rasprostranjeniji, manje stilistički obilježeni, a vrijednosti određenije. Teškoće se u svim semičkim skupinama (1. do 11.) javljaju kad počnemo uzimati u razmatranje nazive za manje vrste (S). Zbog znatno većeg afektivnog naboja mnogo je teže utvrditi njihovo postanje i denominacijski poticaj budući da se sva ta imena mijenjaju od mjesta do mjesta, a sadržaj im je toliko slabo određen da se mogu bez razlike upotrijebiti za svaku malu ribu i to ne samo iz obitelji usnača, već ponegdje i za svaku nevrijednu ribicu uopće. Ilustraciju takvog denominacijskog poklapanja može se vidjeti kod naziva za sitnog Serranus (= Paracentropristis) hepatus, koji vrlo često nosi imena pripadnika ove obitelji, s kojom dijeli presudnu pertinentnu oznaku [+ sitan]. Kod tih izrazito afektivnih tvorbi neprestano se suočavamo sa teško razmrsivim morfosemantičkim prijelazima iz jedne skupine u drugu ili istodobnim pripadanjem dvjema ili trima skupinama. Do tih situacija dolazi zbog lako izvedivih modifikacija izraza koji uz promjenu jednog fonema odvode sadržaj u drugi semantizam, a kako referent nema realnih uvjeta da fiksira vrijednost izraza, ihtionim se mijenja jer denominatori neprestano teže novoj afektivnosti.

Pokušat ćemo dati sinoptičku ilustraciju za jedan mali odsječak iz bogatog popisa oznaka za Labridae iz S grupe koji su u semičkoj vezi sa skupinom »ptice« (1.). Izraz (označitelj) postavit ćemo na lijevo, a sadržaj (označeno) na desno od crte:

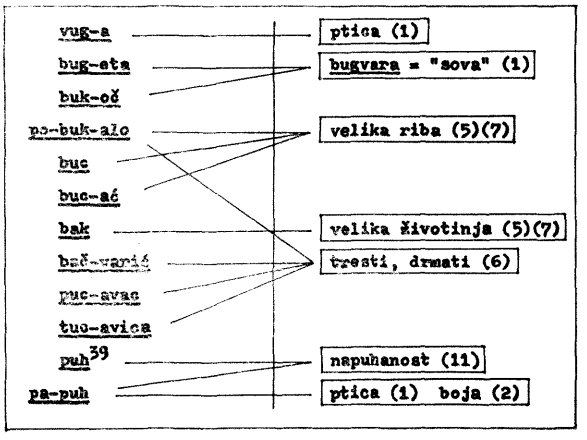

[39] Spomenuti se Serranus hepatus u Supetru naziva *puh*, a u Milni, s prijevojem *i* (kao *studen/stid*, *puhati/pihnja*), *pihaj*. Sem »napuhanost« srećemo i u kat. *inflaconys* za istu ribicu (Alcover-Moll 6, 660).

što sve, ukratko, znači da su ekspresivne oznake *(vug-, bug-, buk-, buc-, bak-, bač-, puc-, tuc-, puh-...)*, bez obzira na to što ne možemo utvrditi gdje im je incijalni oblik, neprestanim modificiranjem u svrhu »traženja« afektivnosti, vodile sadržaj opravdanim semantizmima. Naravno, tu je teško doći do nekakvog kraja, jer nas, primjerice, *puh-* — odvodi prema *buh-ar, buh-ač,*[40] a ovaj posljednji do *kinc°ar,* koje ispitanik dovodi u vezu sa *(kimak,* gen.) *kinca* »stjenica«, itd., itd. To više nije *Normalwort,* već izraziti *Affektwort.*[41]

1.5.1. Kao oznaka za Labridae poslužio je i ornitonim *vũga* (Oriolus oriolus)[42] i to češće u ihtionimskoj leksiji *linica vuga.*[43] Sa *vuga* u formalnoj je vezi paradigmatski slično *bugeta,* koje ne znamo točnije objasniti, ali moramo spomenuti moguću vezu sa otočkom oznakom za »sovu« (Bubo bubo) *bugvara,* kako za Sali na Dugom otoku bilježi H 2,30. Naprotiv, ihtionim *bukoč* (S. melops) potpuno se poklapa sa ornitonimom *bukoč* koji je isto tako oznaka za sovu (H 2,31), a Skok (3,70) ga povezuje sa Stullijevim *puhoc* (usp. naš ihtionim *puh,* u bilj. 39).

1.5.2. Za tog istog S. melops, D. Lambl *(Čas. čes. mus.* 28, 1854, 55) bilježi bez naznake lokaliteta naziv *papuh,*[44] a to sadržajem odgovara čestoj sredozemnoj metafori 'papiga' → Labridae[45] koju srećemo i kod nas u nazivu za Lmer *papagal* (< ven. *papagà* 1. ptica, 2. riba, Boerio 469). ⌐→ tal. *papagallo* (Penso, P.-S.); bug. *morski papagal* (Drenski 121);

---

[40] *Buhar, buhač* su drugdje nazivi za Serranus (= Paracentropristis) hepatus.

[41] K. Baldinger, in *Etymologica* (Wartburgov zbornik), 1958, 59.

[42] H 2, 555; etim. v. Skok 3, 635.

[43] Kad bismo uzeli u obzir samo semantizme koji se u članku *vũga* (*ARj* 21, 601) vezuju uz ime te ptice dobili bismo šest virtualnih denominacijskih poticaja i semičkih podudaranja koje srećemo među nazivima za sitnije Labridae:

1. *galbula, icterus* (Vitezović)	*žutica*
vuge, *žuće od čafrana* (Vetranić)	*žutica*
2. gnijezdo objesi o *granama*	*fraškarica*
3. pohlepan kao vuga na *smokvu*	*smokvarica*
4. *smrdi* kao vuga	*puh*
5. sad vuge, sad *puzavci* (Kanižlić)	*puzavica*
	plazulja
6. po primorju kažu da im je meso *slatko*	*slastičun*
	šaporin

To smo naveli samo da pokažemo koliko je teško izdvojiti ornitonim (> ihtionim) iz njegovih morfosemantičkih i »stvarnih« poljâ.

[44] Skok 3, 602 navodi da je to naziv za ribu vranu (= Lmer), što mi nismo utvrdili; za lik *papuga,* v. *ARj* 9, 634. Naravno, već spomenuto *puh* može biti u paradigmatskoj vezi sa *pa-puh.*

[45] »...qui Romae ex turdorum etiam genere hodieque *papagallo* id est psittacus vulgo apellatur«, Aldrovandi, 21.

kat. *papagall* (Valencija: Lozano 195, Griera *Els ormeigs* ... 73); za usp. prov. *parouquet* (Sète: Rolland 3,154); kat. *lloro* (Barbier *RLaR* 56,211—2).

1.5.3. Ne znamo da li je ikad bio u narodnoj uporabi *paun*,[46] za Stinc što ga donose Lambl *(n. n. mj.)* i G. Schreiber (1938, 29). Prije će to biti prijevod sistematskog naziva (Crenilabrus) *pavo*.

1.5.4. Naprotiv, veoma je sigurno potvrđen, a i sami smo ga zabilježili u Kaštelima, naziv *podujka* za Smed. ARj 10,336 ga uz naznaku »tamno« donosi iz Kolombatovića (1882 i 1886). Ihtionim bilježe Faber i Kišpatić i, što je za izvornost naziva značajnije, P. Lorini 26. Skok 2,693 se ograničava samo na usporedbu sa čapljinskim *podûstva* »Art Flussfisch«.[47] Ihtionim se u obliku potpuno podudara s ornitonimom *pothujka* (Caprimulgus europaeus),[48] samo ne znamo da li se zbog geografskih razloga ihtionim može tako tumačiti.

1.5.5. Usamljeni bakarski naziv za S5mac *štrk* veoma je čest u ornitonimiji (Ciconia, Sitta ...),[49] ali uza sve to nemamo sigurnijeg razloga da njime protumačimo naš ihtionim.

1.6. Sadržaj »kos« veoma je, i to od starine, čest među sredozemnim oznakama za veće Labridae (L.). Kod nas ga pod domaćim izrazom *kos* nismo sreli u toj službi. Možda su iz njega izvedeni ihtionimi *kosirica* (S5mac), koji navode Lorini i RJ, te *kosljaka*, koji smo sami zabilježili na Krku.[50] Međutim, teško je očekivati izvedenice kad osnova nije nigdje zabilježena s tom vrijednošću. Osim toga, *kosirica* može preko *kosir* »falx« biti po sadržajnoj paradigmi u vezi sa »britva«: *britvica, vlaška britvica* (Smed), *brtvica, britvica* (Srost) i *brijka* (Lbim),[51] dok je *kosljaka* formalno bliska ihtionimu *puzljača* s istog terena, a po sadržajnoj paradigmi apelativu *koslata* »specie di botte« (Parčić 352) također na istom terenu,[52] a to ihtionim dovodi u semantizam koji je u *bačvar* (Srost), *bačvari* (Smaris), *bačvarić* (Serranus hepatus) i *bacvarić* (Srost). Iz interakcije tih sustavâ mogao je nastati i novi ihtionim, samo što je njegovu etimologiju kod naziva tako izraženog afektivnog sadržaja teško utvrditi.

2. B o j a je nesumnjivo najčešći i najproduktivniji denominacijski poticaj kod nastajanja naziva za Labridae, a poglavito za njihove ma-

[46] V. *ARj* 9, 709 i Skok 2, 625, koji ne spominju ihtionimsku vrijednost.
[47] Usp. *podusta, podust*, Chondrostoma nasus, *ARj* 10, 339; *podvust, podvuštek* H 316, a ti oblici zbog njihove geografske distribucije nikako ne dolaze u obzir za tumačenje naših ihtionima.
[48] H 2, 371.
[49] H 2, 491; *ARj* 17, 848; Skok 3, 417.
[50] *Kosirica, kosirić* i *kosalka* su narodni nazivi za pticu Cypselus sp. (H 2, 204—5).
[51] Usp. lat. ihtionim *novacula* »britva« (Plinije HN 32, 14), te prov. *rasour;* v. 11.1.
[52] *Koslata* prenosi ARj s netočnim značenjem iz Stullija; usp. Skok 2, 163.

nje vrste. Ti su kromatski odnosi nestalni, teško opisivi i raznoliki tako da se čini da malih usnača ima daleko više nego što ih zapravo ima. Tortonese 22, 197—8 posebno upozorava na tu činjenicu: »Questi Labridi (sc. S) hanno brillanti colorazioni, che li fanno apprezzare negli acquarii. Esiste una *spiccata variabilità individuale*, per cui *livree notevolmente diverse coesistono nella stessa specie.* Tali livree sono spesso in rapporto col sesso, con l'età e con la stagione. Nei maschi assumono la maggior varietà e vivacità. La livrea femminile può considerarsi primaria, in quanto con l'inversione sessuale viene sostituita quella maschile, cioè secondaria. La proteroginia non è però costante, neppure nell'ambito delle specie; in ogni modo, i grossi individui sono quasi sempre maschi. Le differenze sessuali di colorazione sono più o meno manifeste a seconda delle specie. Riesce quanto mai *difficile presentare soddisfacenti descrizioni dei colori* di questi labridi, menzionandone tutte le varianti e additanto anche i particolari delle pinne che in più di un caso basterà definire ... *multicolori.*«[53]

Lingvistički gledano, sem »boja« naći će mjesto u nazivima za Labridae (L + S) na više načina. Naziv može nastati *in loco* iz konceptualizacije jedne boje, kao u tipu *zelenka.* Isto tako, raznolikost boja može se izraziti oznakom za »mnogobojnost«, tip *šarkica.* Međutim, sadržaj »obojenost« može nastati i naknadnim prilagođivanjem etimološki različitih izraza sadržaju takvih apelativa koji su opravdani i bitna im je ova ili ona boja. Na taj je način nastao česti ihtionim *smokva,* koji je (za sinkroniju) oznaka za voće *par excellence* zelene boje, ali dijakronijski, tj. etimološki gledano, nastao je iz grč. apelativa → ihtionima φυκίς preko jednog međustupnja *pika* → *figa,* koji se nametnuo kao da ima sadržaj »smokva« i trebalo ga je samo prevesti. I, na kraju, svojevrsna obojenost ribe može se konceptualizirati kroz apelative (→ ihtionime) kojima je obojenost jedan od bitnih semova: ruho → ljudi u posebnom ruhu ili → etnici, odnosno karakteristično obojena (druga) riba koje će oznaka postati naziv za Labridae. Uostalom, zbog takvih je poticaja došlo do već opisanog transfera ornitonim → ihtionim. Sve to dovodi do interpenetracije denominacijskih elemenata u našim različitim semičkim skupinama i to gotovo uvijek uz formalnu i/ili sadržajnu afektivizaciju ihtionima.

2.1. Od oznaka za boju najviše se iskorištava sadržaj »zelen«.[54] Da li se iz te oznake[55] tvoreni ihtionim odnosi na veću (L) ili manju (S) vrstu, lako je vidjeti iz tvorbenog postupka: augmentativne i deprecijativne tvorbe (i odatle transfer na oznaku za gmaza) označavat će Lvir,[56] dok će različiti sitni S biti hipokoristično (deminutivno) obilježeni:

[53] Mi smo potcrtali.

[54] Jednako je i kod ornitonima, pa je zato teško sa sigurnošću tvrditi da su svi ihtionimi nastali izravno zbog boje a ne transferom ornitonim → ihtionim; v. H 2, 572—4.

[55] Etim. v. Skok 3, 648.

[56] »Similis est Turdo quem vulgo Romae *verdone* appellant«, Aldrovandi, 20.

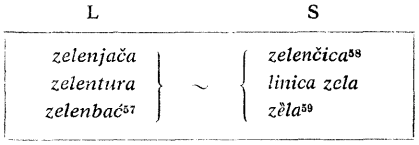

zelac i *zelenka* služe kako za L tako i za S. Od *zelenka* nastaje po formalnoj paradigmi *jelenka.*

↳ u drugim popisima su vrlo česta, pa ih nećemo posebno navoditi.[60]

2.1.1. Nisu rijetke ni oznake za druge boje i sve su one za Labridae i više nego opravdane. Tako smo zabilježili nazive *žutica* i *žutka*[61] od *žut*, pa *plavka* i *modruša* zbog sadržaja »modar«. *Môrka* može biti nastalo od **modr-ka* ili izravno od *môra* »zagasita«; usp. kod pripadnika obitelji Maenidae *modrica* i *morica* (usp. Vinja 1966, 25—27). U svim tim nazivima prisutan je afektivni naboj.

2.1.2. Tamna boja, navlastito kod Lmer, iskazuje se determinativom *crn*, i to samo u leksijama jer su jednočlani nazivi iz te osnove »zauzeti« za označavanje izrazito crnog *crnelja*, Heliases chromis. Takve su leksije *crni lep, crnac lenac* i *crni lenac.*

2.1.3. Kao što je Tortonese *(n. n. mj.)* istakao, gotovo je nemoguće opisati boje u usnača, pa zato ihtiolozi pribjegavaju općenitoj oznaci »mnogobojan«.[62] Narodna će taksonomija to bogatstvo boja izraziti pomoću brojnih metafora, ali i s nazivima izvedenim iz osnove *šar-* »šarovit, pisan«, »boja« (ARj 17, 472 i s.), kao što će postupiti i kod oznaka za ptice (v, H 2, 471—3). Takvi su ihtionimi *šaruja, šarkica, šarin.*[63] Ne znamo smijemo li ovdje pribrojiti naziv *šâtra* za Smed. Ista se ribica zove i *šarin*, a taj apelativ služi kao oznaka za »šarena konja, vola ili ovna« (ARj 17, 488),[64] dok je *šatra* »ime kozi«, a *šatran* »ime jarcu« (ARj 17, 504).[65] Usamljenost ihtionima *šâtra* otežava meritorno tumačenje.

---

[57] ***Zelenbać*** je Lacerta viridis LAUR. (H 1, 177). I u Marseilleu se Lvir zove *limbert* »zelenbać« (Cotte 58); za etim. st. prov. *laïmbert* < *lacerta*, v. *FEW* 5, 117.

[58] Usp. bug. *zelenuška*, Drenski 212.

[59] *ARj* 22, 738. Kod izbora *zelena/zela* ne može se isključiti ni utjecaj paradigmatski bliskog *donzela, zunzela, druzela.*

[60] Usp. abruc. *vĕrdéschĕ* (Giammarco 468); kat. *tort vert* (Lozano 365); alb. *peshk-bari* (= »riba od trave«) i *peshk-jeshil* (= »zelena riba«), *Pesh. Shq.* 156 i 154.

[61] Usp. kat. *canari*, Lozano 375.

[62] Valjda zbog te nemogućnosti razlikovanja po bojama i teškoće iole strože identifikacije naziva, J. Basioli SRJ 128, 160, 195 jednostavno nabraja narodne sunazive uz *drozak, lumbrak, vrana*, ne vodeći nimalo računa o tome za koju se usnaču pojedini naziv u narodu rabi.

[63] Usp. ↳ kat. *variada* (Lozano 366).

[64] »Cavallo pezzato« tumači Parčić lik *šarin* (s. v.).

[65] Skok ta značenja ne navodi.

2.2. Kao što smo već istakli, naziv *smokva*, uz izvedenice *smokvica, smokvača, smokvar, smokvara, smokvarica, smokvelj, smokvilj, smokvić.* opravdan je s obzirom na pretežito zelenu boju nekih usnača. Međutim, činjenica da se izvedenicama iz iste osnove označuje pet različitih L i S, a da se taj semantizam ne sreće nigdje po Sredozemlju, upućuje nas na oprezno zaključivanje i na neprihvaćanje »lakog rješenja«. Kako je došlo do tog naziva za Labridae koji je strogo ograničen na istočni Jadran? Da bismo odgovorili na to pitanje ne smijemo odvojiti naziv *smokva* od naziva za Labridae na Jadranu i po susjednim morima, već moramo upoznati sva imena te obitelji, tj. ići u širinu a tek zatim ispitati historijske potvrde, tj. ići u dubinu. Takav postupak nam je pokazao[66] da je *smokva* (= »smokva, plod Ficus carica«) kao ihtionim samo rezultat pučke etimologije ili, točnije, hrvatski prijevod jedne starije pučke etimologije.

Pogledajmo izbližega taj ihtionimski znak. Uz samo dvije iznimke,[67] *smokva* (uz navedene izvedenice) služi kao oznaka za Labridae. No, na znatno prostranijem arealu, na više od trideset mjesta od Šolte do Cavtata, postoji ihtionim *figa* kojim se označava Lbim, dok se u Vignju na Pelješcu najveći primjerci iste ribe nazivaju pomoću rom. augmentativa *figun*. Kod takvog stanja, lako je zaključiti da je *smokva* samo prijevod raširenijeg *figa*. No, pri tome nam se nameću dvije konstatacije:

prvo: suprotna obala nikada ne označuje ni L ni S pomoću sadržaja »smokva« jer se tal. dial. oblici *figo, figa, figora, pesce fica, pisci ficu* (*Pr* 571—2)[68] pojavljuju isključivo kao oznake za Phycis sp. ili za Stromateus fiatola, ali tada sadržaj za *fica* nije voće »smokva« (plod Ficus carica) već »pudendum muliebre«, kao što je lako vidjeti iz ⌊, naziva: kat. *pudenta* u Valenciji, *pampol pudent* u Barceloni (Lozano 424), sic. *fetula* (Doderlein, Rafinesque in *Pr*) te iz našeg *piška od mora* (uvijek za Stromateus fiatola).

drugo: na sjever od spomenutog areala *figa*, nastavlja se isto tako znatni areal naziva *pika*, uvijek kao oznaka za Lbim. Da nije riječ o nekom usamljenom ili *ad hoc* stvorenom afektivnom ihtionimu, vidi se iz činjenice što je *pika* znatno rasprostranjeno i što je dovoljno staro da je moglo »izlučiti« varijante *pikera, pijka* i *pinka*. Osim toga, između *figa* i *pinka* postoje i likovi sa *f-* i nesonoriziranim *-k-: finka* i *filka*.

Kad raspolažemo sa svim tim likovima, kad im znamo vrijednost i distribuciju, lako je zaključiti da je *figa* mlađe od *pika* i *finka*, a to znači da je kroz dalmatski došlo do naknadne motivacije neprozirnog termina: nemotivirani grčki ihtionim, a niže ćemo vidjeti da je to bio φυκίς ili φύκης, preuzet je u dalmatskom i u tom se jeziku dvojako po-

[66] Vinja 1956 (3), 45—47; 1968—70, 80—81.

[67] *Smokvača* za Heliases chromis i *smokva* za Stromateus fiatola. Skok *Term* 51 očigledno misli na ovu posljednju jer na tom mjestu govori o skušovkama (Scombridae).

[68] »Col nome di *pesce fico* mi è stato presentato il *miro* o *smiro* con sue barbette appiccate al mento...«, Fr. Cetti, 91.

našao: ili je ostao nemotiviran u obliku *pika* (ili *finka, filka*) ili je sonorizacijom $k > g$ bio »protumačen« i shvaćen kao da mu je sadržaj »smokva«. U uvjetima romansko-slavenskog bilingvizma bilo je vrlo lako učiniti posljednji korak i aloglotski izraz s takvim sadržajem zamijeniti s hrv. izrazom *smokva*. Taj jezični razvoj i susljedno zamijenjivanje sadržaja možemo ovako prikazati

$$\frac{A}{a} \rightarrow \frac{A/B}{b} \rightarrow \frac{C}{b}$$

gdje velika slova označavaju grčki (A), dalmatski (B) i hrv. srp. (C) izraz, a odgovarajuća mala slova sadržaj u tim istim jezicima. Grčki je jezični znak $\frac{A}{a}$, prelazeći u dalmatski, pod istim izrazom dobio drugi sadržaj (b), a taj je isti sadržaj sačuvan u hrvatskome, ali pod drugim, tj. domaćim izrazom (C). Na taj način, možemo bez okolišanja tvrditi da nam je dalmatski »prenio« grčki ihtionim.[69]

2.2.1. Grčki oblici koji su bili polazna točka našim nazivima *pika, finka, figa* i *smokva,* obilato su potvrđeni sa ihtionimskom vrijednošću do koje je došlo prema podlozi (staništu) ribe, jer sve ove vrste žive na dnu prekritom algama[70] (φῦκος, φυκίον) i njima se hrane. Aristotel (HA 8, 29, 3) spominje φυκίς (i φύκης), a Opijan (*Hal* 1, 126) tvrdi da je to riba koja živi po hridinama prekritim algama. φυκίς se često spominje uz κίχλη i κοσσυφος, a isto tako znamo da Atenej označuje πέρκην, χάνναν i φυκίδα (319b) kao slične ribe. Aristotel (HA 8, 4, 3) navodi da se hrane morskom travom (φυκιοφάγοι), ali glavna im je karakteristika da same grade gnijezda. Ihtionim ima u grčkom više oblika[71] i svi su u vezi sa »Tang«, »varech« (usp. novogrč. φυκόψαρο Hoffmann-Jordan 269), tako da, usprkos Strömbergovu oklijevanju (82), o gruboj identifikaciji ihtionima nema sumnje.

U lat. je *phycis* posuđenica iz grčkoga. Plinije (NH 9, 81) samo parafrazira Aristotela kad kaže: »Mutat (sc. colorem) et phycis, reliquo tempore candida, vere varia. Eadem piscium sola nidificat ex alga atque

---

[69] Ne poznavajući »međuoblike« *pika, finka,* H. Schuchardt (*ZfrPh* 31, 645) smatra da je *smokva* nastalo *wegen seiner Färbung,* dok Skok s pravom dijeli *figa* »riba« i *figa* na dva članka (1, 515), izvodeći prvi iz φυκίς. Skok, međutim, nije u pravu kad govori o »raširenosti u romanskim jezicima«, jer nepotrebno brka Phycis sp. i Labrus sp. Naprotiv, B. Finka (MR 25, 18—19) 1973. ne razlikuje etimologiju *stricto sensu* od sekundarne motivacije u novijem jezičnom znaku.

[70] »Les Labres vivent dans les endroits peu profonds, rocheux, garnis de varech«, Boudarel 334. Za Lbim Tortonese 11, 194 ističe: »Questo Labride frequenta scogliere e praterie di posidonie e alghe«.

[71] Uz već spomenute likove, v. φυκίον i φυκίν.

in nido parit«.[72] Dalmatski oblici *pika, finka* i var. potvrđuju identifikaciju grč./lat. *phycis* kao naziva za Labridae i obaraju mišljenje E. de Saint-Denisa (86) i prije njega J. Cottea (122) da u tom ihtionimu valja vidjeti oznaku za glavoča (Gobius niger), koji, doduše, gradi gnijezdo, ali nije sličan ni pirki ni kanjcu, nije obojen, i uopće mu ne odgovaraju navodi grčkih autora. Osim toga, na gradnju gnijezda vraćaju se bez iznimke svi humanistički ihtiolozi (Belon, Gilles, Rondelet, Gesner,[73] Aldrovandi[74]...) i kod njih *phycis* uvijek označuje usnače, a nikada Gobius sp. P. Gilles (*De Nom.* cap. 60, p. 564) čak uočava da je grč. *phycis* jedna usnača,[75] a da Mlečani pod tim nazivom poznaju drugu ribu, tj. pripadnika obitelji Scombridae, kako smo mi to već gore istakli (v. bilj. 67).

2.3. Nažalost, ne možemo ništa pouzdanije navesti o nastanku naziva *blitva* za Lvir, koji smo zabilježili samo na jednom mjestu. Ne isključujući mogućnost formalne prilagodbe prema paradigmatski bliskom i na više mjesta potvrđenom *britva*, morat ćemo se zadovoljiti s tvrdnjom da je došlo do prenošenja naziva hranjive biljke *blitva* (Beta vulgaris)[76] zbog njezine izrazito zelene boje na isto tako zelenu ribu. Jedine semantičke paralele s kojima raspolažemo jesu potvrde iz južnotal. dijalekata u kojima se ista riba naziva *petrusinedda* (za Kalabriju P.-S. 46 i Costa in *Pr* 596),[77] a taj se naziv lako tumači sa *petrusinu* »peršun (Petroselinum hortense)«, Rohlfs VDS 470 iz grč.πετροσέλινον. te *mëlëngianë* (= »patlidžan«) kako se u Bariju naziva Stinc ♂ (Scorcia, 1974, 52). U svakom slučaju, i naš i tal. oblici su usamljeni i mogu predstavljati opravdanu (ali i sekundarnu?) motivaciju.

2.3.1. O ostalim nazivima za L i za S, koji su izazvani živošću i raznolikošću boja, bit će govora u drugim odjeljcima ovog priloga kad budemo raspravljali o konceptualizacijama kroz druge semantizme (navlastito 8. i 9.).

3. Velik broj naziva za Labridae koji se temelje na semu »osobitost usana i gubice« može se opravdati sa samo dvije rečenice s kojima FFA

---

[72] Na *phycis* se očigledno odnosi stih 122 iz Ovidijeve *Hal.: atque avium dulces nidos imitata sub undis*, no, budući da se u prethodnom stihu spominje *chromis (atque inmunda chromis)*, Plinije NH 32, 153 posve nekritički pripisuje građenje gnijezda toj ribici (*...chromin, qui nidificet in aquis).*

[73] »Phycis, inquit Bellonius, *multorum colorum est piscis*, fluviatili Tincae persimilis«, Gesner, *Nomencl.* 30.

[74] Aldrovandi, 41, izrijekom tvrdi: »Phycidi nomen est a phyco quod in eo sola piscium nidificet ut Aristoteles testatur«.

[75] »Phycis nuncupatur quod ex alga nidificat, quam Graeci Phycon vocant... Memoriae nostrae Graeci recte Phycida vocant. Falso Veneti quendam piscem phycum vocant: is enim squammis caret et parvulae palamidis similitudinem gerit. Phycis squammosus est, et saxatilis...«; J. Cotte s razlogom smatra »qu'Artedi a été mal inspiré en donnant à un genre de poissons le nom de *Phycis*, qui a induit en erreur certains naturalistes«, p. 122.

[76] Iz lat. *blitum REW* 1173; v. Skok 1, 163.

[77] Ischia: *petrosino*, Costa in *Pr* 596.

584 karakterizira čitavu obitelj: *Lippen stark aufgewulstet, fleischig* i, malo dalje, *Mund vorstreckbar.*[78] Te dvije karakteristike dale su povoda za skupni naziv obitelji *(Labridae*[79] *= Usnače = Lippfische...)* i za brojne nazive pojedinih vrsta. Među tim ribama odreda debelih usana i protezljive gubice ističe se mali Srost, kojeg će FFA 589 dodatno karakterizirati: *Art besonders durch eine lange und spitze Schnauze und ein konkaves Profil charakterisiert,* dok Dieuzeide 3, 96 dodaje i onomasiološki podatak: *Tête allongée, se terminant en museau relevé et pointu donnant au poisson l'air de siffler (sublet, sublaire, sublaïré).* Budući da sve Labridae obrađujemo zajedno, nužno je i tu dodatnu karakterizaciju imati na umu jer će ona biti povodom većem broju narodnih naziva[80] koji će se temeljiti na posebno izduženoj gubici referenta.

3.1. Kao i kod naziva koji se temelje na oznaci neke boje, tako i ovdje kad je u pitanju posebni oblik usana i gubice, srećemo ihtionime prozirnog sadržaja koji izražavaju tu osobitost, neprozirne, većinom ekspresivne tvorbe, koje su mogle nastati zbog te osobitosti i, na kraju, nazive u kojima su izrazi naknadno prilagođeni i dovedeni u vezu sa sadržajem »usne«, »gubica«.

3.1.1. Među prozirnim ihtionimima recentnog nastanka najviše će ih biti, naravno, za Srost i zato što je riba najmanje vrijedna i zato što je među svim usnačama biomorfološki najupadljivija.

Zašiljena i duga gubica konceptualizira se kao »nos«, pa tako nastaju odreda afektivni nazivi *dugonosica, dugonoska, duganoska* i s čakavskom realizacijom prve sastavnice, *dalganjoska.* Umjesto »nos« srećemo »rilo« u *dugorilka.*[81] Sinonim za *rilo* je *turin* »ńuška, gubica, rilo u životińa« (ARj 18, 939),[82] pa odatle *turinača,* kako je vidio još L. Zore: *turinača* »zbog velikog turina ili rila« (cit. u ARj).[83] Izrazito afektivne tvorbe *milnosić* i *prikonosa* temelje se opet na osobitosti nosa, tj. gubice. H 332 tumači *prikonosa* sa »što je preko nosa izrasla«.[84] Umjesto *priko-nosa* srest ćemo u skupini 11. *priko-paloš-ara.* Ovdje valja svrstati i leksiju *lumbrak krivog nosa.*

---

[78] »Ils possèdent des lèvres épaisses et protractiles«, Luther-Fiedler 106.

[79] Obratno nego što neki misle, *labrus* kao ihtionim nije u lat. nikad postojao. Gen. naziv *Labrus* uveo je u sistematiku P. Artedi 1738 (Linné 1758) i iz njega je stvoren naziv za obitelj *Labridae* (CLOFNAM 145.).

[80] Steta je što mnogi ihtiološki popisi koji donose narodne nazive ne vode računa o toj ribici. Još je veća šteta što nije bila predviđena ni kvestionarom za *Mediteranski lingvistički atlas* (ALM).

[81] Etim. za *rilo* »produžena životińska usta i nos, gubica, ńuška« (*ARj* 14, 21) od *riti,* v. Skok 3, 148; tal. *musolungo* (Targioni in *Pr* 604).

[82] Zbog geografske distribucije riječi *turin,* Skok je (3, 527) sklon slijediti G. Meyera (AEW 452), koji smatra da *aus dem Alb. stammt serbisch* turin »*Schnauze*« *in Montenegro.*

[83] *Turinača* nema posebne natuknice u ARj, a Zorino se tumačenje navodi s. v. *turin.*

[84] Za *preko-* usp. nazive *prekoramenac, prekuranac* i *prekolarac* (< **preko-kolarac*) za vrstu Sargus vulgaris zbog sedlastih pruga preko tijela.

3.1.2. Opisanu osobitost profila glave drugi mediteranski popisi konceptualiziraju kroz slike »svirač«, »fućkalo« ili »svirala«, »truba«; usp. tal. dial. *trummetta, pisci trummetta* (Messina), *trummittina* (Palermo) Penso; *trumbetta* (za Siciliju, Canestrini in *Pr* 604); prov. *sublaïré, sublet* (Dieuzeide 3, 96 za Nicu i Sète). Od naših naziva ovdje pripada *meštar od dudića* (prema *dûde* »gadlje«, ARj 2, 852; Skok 1, 452)[85] i eventualno, *pobukalo*, o kojem će niže biti riječi.

3.1.3. Mesnate usne (*Lippen fleischig*, FFA) izazvale su nazive *pèšnjić* za Stinc i *pešac drozd* za Lmer, jednako kao i naziv za cipla koji se odlikuje takvim usnama, pa se zato zove *pešnjac*. ARj 9, 805 navodi *pešnje, pešanja* »usne« kao oblik karakterističan za južne čakavce. Etimologija je još uvijek nerazjašnjena jer je zbog semantičkih razloga vrlo teško prihvatiti Skokovo tumačenje sa *pȇst* »Faust« (2, 645); usp. Skokov navod za Poljica: *pešnješa* »prćeusnat čovjek«. U oba ihtionima očigledno je paretimološko naslanjanje na *peš* »mala ribica«.[86]

3.1.4. Usamljeni naziv za Socell *ràlja* mogao bi se dovesti u vezu s *rälje* »velika (obično životińska) usta« (ARj 13, 29), koje Skok 3, 104 prenosi bez etim. objašnjenja. Kako sadržaj ne govori u prilog takvu povezivanju, ihtionim ostavljamo neriješenim.

3.2. Poseban problem kod etimološkog razmatranja postavlja niz naziva (uglavnom za S) koji se temelje na reduplikativnoj osnovi *c — c, ć — ć, č — č: cicela* i var., *ćućuruša* i var., *čičuruša* i var. Nema nikakve sumnje da su svi ti izrazi rezultat traženja što ekspresivnijeg i što afektivnijeg naziva, te da ih valja tretirati kao izrazite *Affektwörter*, ali nikada »atomizirajući«, tj. uzimajući jedan naziv, već uvijek unutar što bogatije mreže morfosemantičkih i stvarnih odnosa. Razlog što ih svrstavamo u ovu skupinu leži u tome, što smatramo da je zbog oblika ustiju moglo doći do konceptualizacije sema »sisati«, »cuclati«, no, s isto toliko opravdanosti mogli smo o njima raspravljati u skupini afektivnih naziva (4.) Naime, karakteristike »označene stvari« u jednakoj su mjeri i »sićušnost« i »osobitost ustiju«, tako da u svakom od tih ihtionima konvergiraju dva stimula za traženje i konceptualizaciju afektivnog sadržaja.

Iskustvo iz dosadašnjeg opisivanja strukture i etimologije naziva ihtiofaune dovelo nas je na zaključak da poseban oblik gubice uvjetuje tvorbu izraza koji se temelje na ekspresivnoj reduplikaciji osnove *c — c, ć — ć, č — č*[87] itd. Navest ćemo nekoliko ihtionima koji su nastali zbog sličnih ili istih semantičkih razloga:

ćuća je jedan među brojnim nazivima sličnog sadržaja za Uranoscopus scaber kojeg karakterizira poseban oblik gubice, što se vidi iz sunaziva *b o k a inkava, cíkalo, pušač, mucalo* i iz složenice koja ujedinjuje oba sema: *bokadećaća;*

[85] Usp. naše *svirac* (Uranoscopus scaber) i *sopec* (Serranus scriba).
[86] Usp. Skok 2, 646; Kolombatović i Šoljan RJ često upotrebljavaju u taksonomske svrhe *pešac* i *pešnjić* u dvočlanim nazivima za Labridae.
[87] Za galoromanske tvorbe iz osnove *tšutš-*, v. FEW 13/2, 381.

čučkavac je Mugil (jamačno M. labeo), a njegova semantički slična imena su *pešnjac* (v. gore 3.1.3.), *lizavac* i *sisavac;*

čučin, ćućurin, ćućuruša su nazivi za sitne Triglidae, a posebno za Peristedion cataphractum koji je karakteriziran *mit 2 stark hervorragenden Knochenlappen an der Oberschnauze* (FFA 610), a semantički slična imena su *svirac, muzoduro;*

cicavica, ćućalica je gera protezljive gubice, pa se zato u kat. naziva *xucla* (< *xuclar* »sisati«), *trompetero* na Balearima, a *trombeta* u Portugalu;

čučin, cucin, čačanić, činčin, ćućina... su nazivi za Serranus (= Paracentropristis) hepatus, koji se zbog osobite gubice naziva kod nas *sopec* a u kat. *musich* itd.

Dakle, kad postoji ovakva ili onakva osobitost gubice, dolazi do naziva s ekspresivnom osnovom C. C., Ć. Ć. ili Č. Č. Ako je uz to referent i izrazito sitan, postoje dva izvora afektivne kreativnosti i sve će se to odraziti u samoj tvorbi:

ćuća > *čučkavac* > *cucin*

gdje > znači »veći od«, jer je Uranoscopus veći nego Mugil, a Mugil je veći nego Serranus hepatus. Obratno je sa stilističkim nabojem:

ćuća < *čučkavac* < *cucin*

gdje < znači »afektivnije od«, jer je Uranoscopus na nultom stilističkom stupnju, a *čučkavac* je manje afektivno od *cucin* koji ima najjači stilistički naboj. Za dodatnu afektivizaciju mogu poslužiti i domaći i aloglotski tvorbeni elementi, a isto tako može doći i do njihove kumulacije, što dovodi do pleonastične hibridne tvorbe:

{*čuč-* + *in* +/=*-ić*} = *čučinić.*

Za naše sitne Labridae (S) zabilježili smo ove nazive: *cicela, cincêla, cincêla, cuncuška* (i > *cuška*), *čičuruša, ćućuruša, ćućuružga, ćinćarica, činčiveča,* dok je D. Lambl (1854, 184) utvrdio *ćićeruša.*[88]

Kod takve nestalnosti i mnogostrukosti izraza i izražene afektivnosti sadržaja, očigledno je da sve te nazive za S valja tretirati u bloku, a ne uzimati ih izolirano jedan po jedan. Izdvajanje pojedinih oblika iz cjeline naziva, kojoj koheziju čini jedinost referenta, može voditi samo krivim zaključcima čija je neosnovanost odmah uočljiva. Tako Skok 1, 357 tumači *ćićeruše* »sitne ribe«, i, iako ističe da mu nedostaju varijante[89] i mjesto gdje se tako govori, ipak zaključuje da »osnova dolazi još u pridjevu na *-ov/-ev: ćićerov* pored *-ev,* ali samo u izrazu *ćićerova krv* (Kosmet) »sama gola krv«. Ni tome se pridjevu ne zna pravo značenje ni postanje«. Kad se dakle tako tvrdi da je osnova u dvije riječi kojima se ne zna ni značenje ni postanje ni ubikacija ista, naravno da se moramo upitati kakvog smisla ima povezivati nejasni pridjev sa

[88] To je (uz *čučina*, 2, 83) jedini lik koji donosi ARj 2, 97.

[89] Jer ARj naznačuje samo »sitne ribe«, a drugih varijanti u korpusu rječnika nema.

Kosova s isto tako neodređenim nazivom za jadransku ribicu? Odgovor valja tražiti u toliko isticanom pridavanju primata formi i potpunom zanemarivanju sadržaja, koje je karakteriziralo postupke gotovo svih tradicionalnih etimologa.

Nešto je manje arbitraran postupak i zaključak B. Finke iz 1973., koji u MR 25, 18—19 određuje etimologiju našeg ihtionima *cicela/cincela*. Samo, dok je Skok kod *ćićeruša* tri puta izrazio svoje oklijevanje zbog nedostatka elemenata koji bi mu omogućili meritorno zaključivanje, Finka bez okolišanja — oslanjajući se isključivo na formalno podudaranje — kategorički tvrdi: »*Cicela* ili *cincela*... Ta je izvorno talijanska riječ prvotni onomatopejski naziv za pticu iskorišten i za označavanje ribe, usp. tal. *z'inz'ella* (DEI, V, s. v.) ili *zinzella* (A. Prati, VEI, s. v. *codinzinzola)*«. Međutim, stvari stoje drugačije. Tal. je *zinzella*, zapravo *codinzinzola*, iz kojeg je nastalo *zinzola* (jednako kao naše *cuška* iz *cincuška)*, oznaka za pticu »cutrettola, Motacilla alba«. U tom se ornitonimu ne može tražiti izvor našem *cicela* zbog dvojakih razloga. Prvi su geografske prirode: oblik je ograničen na Toskanu, Umbriju i Kampaniju. Drugo, osnovni semantizam iz kojeg su nastali svi (su)nazivi za tu pticu je »karakteristično mahanje repom«, što se vidi i u tal. *codazinzola, coditrèmola, batticoda, ballerina*... i u hrv. *migorep, repomiga, tresorepka, vrtirepka, zezalica*... Dakle, denominacijski je poticaj vizualne, a ne auditivne prirode, pa ne može nikako biti riječ o »prvotnom onomatopejskom nazivu«(!?) U etim. rječnicima, koje Finka navodi za potvrdu svog tumačenja, jasno piše da se ornitonim povezuje sa *zinzolar(e)* »andare sull'altalena«, a to znači da se govori o semu »njihati se«, »pokretati se gore-dolje«, a nikako o onomatopeji. Da je za semantičko i etimološko zaključivanje razlikovanje vizualnog od auditivnog poticaja presudno, vidjet ćemo iz usporedbe naziva za deseteronožnog raka zezavca (Scyllarus latus i S. arctus), koji je karakterističan po svom »mahanju repom (= zatkom)«, i nazivâ za spomenutu pticu kojoj se nazivi temelje na istom semu. Rak se naziva *ʒenʒalo, penpezalo, skakalo, tatarajka, batikul, guzavac*..., a sve su to slike sadržaja koje smo vidjeli i u hrv. i u tal. oznakama za pticu Motacilla alba. Prema tome, o onomatopeji nema riječi, kao što ne može biti ni riječi o tome da bi naši oblici *cicela, ćićeruša*... bile »izvorno talijanske riječi« koje bi potjecale iz toskanskih ili umbrijskih ornitonima. Naš ihtionimski niz na C. C., Ć. Ć., Č. Č. nastao je na našem tlu iz naših i aloglotskih elemenata i on predstavlja model koji omogućuje da se analoški stvaraju nove riječi. Tražiti njegov »početak« oslanjajući se samo na jedan izolirani oblik, a ne voditi računa o sustavima signansa, signatuma i označene stvari, danas je iluzoran posao, to tim više što takve reduplikativne osnove nisu nipošto ograničene na naš sustav već predstavljaju često eksploatirani model leksičke kreativnosti u svim jezicima. Dovoljno je usporediti hrv. srp. *SiSati, CiCati*, ven. *chiuchiar* [ČuČar], retorom. *CiČar*, port. *chuchar* [ŠuŠar], milanski *ŠiŠà*, trevis. *zuzzar* [CuCar],[90]

[90] Usp. FEW 12, 390.

pa da nam već to bude dovoljno da u *CiC-*, *CuC-*, *CiC-*, *CuC-* iz naših naziva za sitne S, koje karakterizira poseban oblik usana i gubice, vidimo plauzibilni denominacijski poticaj za tvorbu tih izrazito stilističkih ihtionima. Sve ostalo, umetanje nazala, neočekivana proširenja, neobični dočeci i dodavanje čudnih morfema (kao u *činčiveča*) samo su pokazatelji neprestanog traženja što veće ekspresivnosti izraza, a »problem foničke ekspresivnosti vezan je uz stil i registar, pa tako dovodi u pitanje arbitrarni karakter jezičnog znaka« (H. G. Schogt, »Synonymie et signe linguistique«, in *La Linguistique* 8, 1972; 2, 23).

3.2.1. Po svemu sudeći, zahvaljujući zašiljenosti gubice sačuvao se i naziv *spincun*. To bi mogao biti isti poticaj kao u *spic* (= *pic*, Charax puntazzo). Etimologija tog naziva zapravo je drugačija, kao što ćemo vidjeti niže u 12.2. Paradigmatski su bliski nerazjašnjeni oblici *spitica* i *špitica*.

3.3. Još 1907, objavio je Hugo Schuchardt u *ZfrPh* (31, 640—646) članak »Lat. *labeo; labrax, lupus* (Fischnamen)«, u kojem je ukazao na zanimljivo miješanje i interakciju tih triju izraza kod tvorbe narodnih imena za ribe po čitavom Sredozemlju. Schuchardtov nas prilog za njegovo vrijeme ugodno iznenađuje i to u prvom redu zbog izuzetne pažnje koju poklanja distribuciji i sadržajnoj strani lingvističkog znaka,[91] a i zbog dobre dokumentiranosti o vrijednosti naših ihtionima,[92] što ni jedno ni drugo nećemo sresti u tolikoj mjeri ni u pol stoljeća mlađim radovima o sličnim pitanjima. Nadovezujući na jednu bilješku tal. filologa Cl. Merloa o lig. ihtionimu *laġun*,[93] koji ovaj izvodi iz lat. *labeo, -onis* »Dicklippe«, Schuchardt ukazuje baš na ono što nas na ovom mjestu posebno zanima: lat. *labeo* se formalno unakrstilo a značenjem prekrilo sa većim brojem ihtionima koji su imali polazište u grč. λάβραξ (< λαβρος »gierig«) i u lat. *lupus*. Drugim riječima, iako to Schuchardt izrijekom ne kaže, jer ipak nije toliko poznavao označene stvari, grč. λαβράξ, temeljeći se na grčkom semantizmu tog znaka, označava grabljivog i silovitog *smuduta, lubina* (Dicentrarchus labrax) na istočnom Sredozemlju sve do albanskoga (usp. ulcinjsko *lebrek, levrek*, Vinja 1968, 9), a na zapad od tog jezika, u dalmatskom, grčka se osnova βλαβ- ne shvaća više kao izraz za semantizam »goropadan«, »grabljiv«, već se shvaća sa vrijednošću koju ima lat. osnova *lab-, labr- (labea* »usna«, *labeo* »debelih usana«, *labrosus* »usnast«, *labrum* »usna« ...) i zbog takve se interpretacije s tom osnovom u dalmatskom počinju

---

[91] »Wichtiger als die etwas verschiedene Geltung die innerhalb eines Kreises nahe verwandter Fische der Name an einem und demselben Orten hat, ist sein Vorkommen an verschiedenen Orten in gleicher Bedeutung«, str. 641.

[92] Schuchardt pomnjivo vodi računa o navodima Luka Zore, G. L. Fabera i o dotada objavljenim knjigama ARj. Šteta je samo što umjesto »suhozemnog« srpsko-njemačkog Popovićeva rječnika nije raspolagao s Parčićevim ili nekim drugim rječnikom koji bolje pozna i navodi primorske vrijednosti naših riječi.

[93] Tortonese 11, 199 navodi za Liguriju *laggiùn* kao naziv za više vrsta S.

označavati ribe karakterizirane posebitošću usana, tj. *usnače*[94] (= Labridae). Dogodilo se otprilike isto što i u φυκίς → *pika* → *figa* → *smokva* (2.2.): u dalmatskom je »pod« grčki izraz postavljeno rom. značenje, samo što se kasnije nije išlo do kraja i rom. izraz nije zamijenjen hrv. srp. izrazom, već samo hrv. posuđenicama koje romanski oblik nastavljaju *(labrun, labrica* i → *labrda)* izrazom i semantizmom. Tako je moglo doći do toga da nastavljači i s t o g grčkog izraza označavaju u Ulcinju i na Skadarskom jezeru (< alb.) grabljivog i traženog Dicentrarchus labrax, a u dalmatinskim dijalektima bezazlene i nevrijedne S ili L:

λάβραξ ↗ *lebrek, levrek*
λάβραξ ↘ *lambraka, lumbrak . . .*[95]

Zbog tog smo razloga i mi, temeljeći se na dalm. sinkronijskoj razini, svrstali u ovu semičku skupinu (3.) naše nazive za Labridae koje samo u nekim varijantama današnji jezični osjećaj naših govornika dovodi u vezu sa semom »osobita usna«.

3.3.1. Našavši se tako zbog homonimije u sustavu dalmatskog jezika[96] sa semičkom vrijednošću »usana«, grčka se osnova λαβρ- razvijala s novim sadržajem napredujući prema sve očitijoj motiviranosti i u našem se jeziku našlo, zahvaljujući dalmatskom posredstvu, dvadesetak varijanti tog iskonski grčkog ihtionima. U najvećem broju slučajeva to su nazivi koji se odnose na nevrijednog Stinc,[97] a u manjoj mjeri na druge S ili jednom na Lbim i na Coris julis. Većina naših likova pokazuje umetanje neetimološkog nazala.

Najrasprostranjeniji je lik *lumbrak*, koji se zbog toga može uzeti kao *termin* za Stinc (= Crenilabrus pavo).[98] Varijante tog naziva su:

---

[94] *Usnača* nije, prema našim bilježenjima, potvrđena u narodu kao ihtionim. Ne bilježi takve upotrebe ni B. Finka. T. Šoljan *(passim)* i *PomEnc* upotrebljavaju taj naziv bilo kao oznaku za obitelj, bilo kao sastavnicu u leksijama za pripadnike te obitelji. P. Lorini ih naziva *ušnjače.* Usprkos Korleviću (1904), Girometti (1933), Schreiberu (1938) i dr., *ARj* (1971) ne bilježi ni *usnača* ni *ušnjača.*

[95] Skok, kojemu je u prvom redu važna forma izraza, vrlo dobro vidi zajedničko ishodište oblika (»U velikoj porodici Labridae od 15 naših naziva samo je jedan tuđi, i to *lumbrak*...«, a »i ovo je iskonski grčka riječ *labrax*«), ali, ne obazirući se na vrijednost znaka, izjednačava budvansko *lebrek* (= smudut, Dicentrarchus labrax) i bokeljsko *lumbrak,* kao da je to ista riba (»inače *lombrak* i *lebrak* u Budvi«). Jednako i u 2, 280, gdje se navodi još više različitih vrsta. Sve su te etimologije, ako se pod »etimologijom« shvaća razvoj forme izraza, potpuno točne, ali, ako se uzima u obzir »povijest riječi« i totalnost znaka, tada su jednostrane i nedovoljne.

[96] Naglašavamo *dalmatskog,* jer se u drugim romanskim jezicima vrijednosti »usna«, »usnat« nisu sačuvale u prozirnim izrazima (v. Schuchardtovu tabelu na str. 643 spomenutog članka).

[97] »Pressoché nulla è l'importanza pratica«, Tortonese 11, 199.

[98] Finka (MR 25, 19) pretpostavlja nazivu *lumbrak* termin *smokva,* koji je najčešća oznaka za Lbim, a samo na četiri mjesta za Stinc. Razloge tom izboru teško je prihvatiti (»Ali nazivom se *lumbrak* kontinuirano nastavlja

za Stinc: *lombrak, lambraka, lamburak, lambur°aka, lambur°ačić;*
za Srost: *lombračić,*[99] *lumbračić, lumbrak krivog nosa;*
za Lbim: *lambroka, lambrun, lumbraka.*

Izostajanje neetimološkog umetka pogoduje motivaciji sa »usna«, pa se na krajnjem jugu s nazivima *labar, labra,*[100] *labrica* označavaju veliki Lmer. Na tom terenu nastaje i izrazito konotirano *labrda.*[101] Jednako se shavaćaju i nazivi *labrun* za Stinc i *labranka* za Coris julis. Na najsjevernijem dijelu naše obale, *l-* je shvaćeno kao rom. određeni član, pa su tako nastali nazivi *amburak* (m) i *amburaka* (f)[102] za Stinc.[103]

3.4. Ovdje valja raspraviti skupinu naziva za S i L kod kojih veza sa semantizmom »osobitost usana« nije ni izdaleka tako nedvojbena i jasna kao kod imena koje smo maločas analizirali. Riječ je o ihtionimu *lep* (Lmer)[104], *lepa* (Lmer, Lbim), *lepo* (Lmer), *lepić* (Srost) i *lèpićina* (svi S bez razlike). Nema sumnje da svi ti likovi, zajedno sa istrorom. *liepo* (Rovinj) idu zajedno. Mada ih ARj ne bilježi,[105] svi su ti oblici sigurno potvrđeni jer smo ih sami zabilježili na terenu, a neke od njih navodi i H 198. *Lepe* (f/pl) spominje i L. K. Schmarda u *Österreichische Revue* 6, 1864, 89 s vrijednošću »liba, papagallo«. Osim toga, *lepa* je potvrđeno još 1431. u Statutu Pule *(de lepis).*[106] Moguće je da se na *lepo* paradigmatski nadovezuju *lopo* (Stinc) i antroponimizirano *bepo* (jedan S).[107]

Skok ne bilježi ni jedan od tih likova, ali u *ZfrPh* 57, 1937, 475—6, pozivajući se na Lorinija i ne spominjući Schuchardta, ističe da *mit* liba *werden im Venezianischen der Ostküste 9 Arten von labrus und crenilabrus benannten Fischen bezeichnet.* Pri tome Skok dovodi *liba* u

---

jezična praksa od vremena kad je ta riječ preuzeta iz grčkog jezika, a po svojem osnovnom značenju donekle je u sinonimnom odnosu prema našoj novotvorini *usače.* Zbog svega toga ni naziv *lumbrak* ne može vršiti terminološku službu kojom se određuje naziv samo jedne ribe ili tek nekoliko najbližih srodnika među *lumbracima*«).

[99] Na drugom mjestu *lombračić* je oznaka za Socell.

[100] Na istom terenu *labra* služi kao oznaka i za Srost.

[101] »usna (s prezirańem)«, ARj 5, 860. Skok 2, 255 (s. v. *la*[3]) smatra da se »ne može lako pomišljati na posuđivanje od tal. *labbro,* kako dopušta P. Budmani«, dok s. v. *lâbra* (2, 256) *labrnja/labrda* izvodi »od lat. *labrum* > tal. *labbro*«. U svakom slučaju, osnova je jasna, a proširenje nosi znatan stilistički naboj.

[102] Glede ženskog gram. roda, usp. »λάβρακα *lupum* Latini dixere« i nešto dalje »A Graecis vulgo *lubraca* vocata«, Salviani, 108.

[103] Očito omaškom Meyer-Lübke REW 4811 naznačuje »dalm. *labreks* 'Lippfisch'«.

[104] *Crni lep,* jer je riječ o Lmer (Rabac); usp. sic. *lappara nira* (Penso); novogrč. λαπίνα μαύρη.

[105] S izuzetkom *lepić,* koje prema L. Zori, ARj 6, 11 navodi uz jedinu naznaku »ńekakva riba«, iako Zore kaže da se govori na Rabu.

[106] Usp. *LexLatMAIug* 651 uz identifikaciju »Crenilabrus pavo, lumbrak, smokvica«; P. Sella 312.

[107] V. odjeljak 2.1.7.1. u Vinja 1978.

vezu sa semom »usne«: Liba < labia *zeigt klar den altdalm. Umlaut* a > i *vor* i *der folgenden Silbe und* bi > ib. Lik *liba* nismo našli u našoj narodnoj upotrebi, iako ga spominju J. Torbar 1863., G. Schreiber 1938., H. 198[108] i RJ 698, a ne bilježe ga ni ARj ni ERHSJ. Tal. *liba* (za S i L) navode Penso, Bertùccioli i P.-S.

U kakvom su odnosu *lepa* i *liba* i kakav je njihov zajednički odnos (ako ga uopće ima?) prema lat. *labeo* itd.? Schuchardt *(n. n. mj.)* izvodi triest. *liba* i istr. *lepa* iz lat. *labeo*, a s tim oblikom povezuje novogrč. λατίνα i λήπαινα. I sâm je Schuchardt svjestan da nema zadovoljavajućeg tumačenja za te oblike,[109] jer, po njegovu zaključivanju: *sagte man* labea *im Sinne von* labeo, *so würde es allerdings* *leba *(wie* cavea: *triest.* cheba) *ergeben haben, welches einerseits zu* lepa *geworden wäre, anderseits unter irgendeinem, schwer zu ermittelnden Einfluss zu* liba. Što se tiče lika *liba*, držimo da je Skok u pravu kad postavlja *labea* > *liba*, jer uz njegove primjere *(Porniba, odalibati* < *od* + rom. *aleviare)*, možemo, baš za Schuchardtovo »*cavea* > triest. *cheba*«, navesti naš refleks *cavea* > *čiba, ćiba* (Split).[110] No, nismo tako odlučni u pogledu likova sa bezvučnim *-p-*, to tim više što su ihtionimi *lep, lepa* ..., kako točno tvrdi Schuchardt, *überhaupt im Norden der Adria verbreitet.* Daljnje njegove pretpostavke (osim mogućnosti križanja sa serb. slow. *lipan* »Äsche«[111] ili sa serb. slow. *lep* »schön«),[112] upućuju na rješavanje južnotal. likova na *lapp-* (usp. *lappara, làppana,* Penso; Roberti BALM 13—15, 626), pa nas ovdje ne zanimaju jer kod nas likova sa *lap-* nema.

Lepo, kao oznaka za L i S (= *Turdorum genera)* zaokupljala je i humanističke prirodopisce koji je navode za ven. i tumače kao refleks različitih grč. ihtionima. Tako kod Gesnera (*Nomencl.* 30) čitamo: »In tribus quidem manuscriptis codicibus, inquit Salvianus, super nomen φυκίδες, glossematis loco λεπίναι inscriptum reperiri: quasi Phycides λεπίναι fuerunt dictae«, a nešto dalje: »λεπίνης quidem nomen ad *Leleprin* accedit: est autem *Lelepris* Hesychio piscis qui aliter phycis dicitur λελεπρίς. Rondeletius etiam phycidem suam Venetiis *lepo* nominari scribit«, i, na kraju: »*Lepo* nomen Venetiis usitatum, tum ad

---

[108] Kao »općenitu oznaku za sve usnače«.

[109] *Eine befriedigende Erklärung dieser Form (sc.* liba*) steht mir nicht zu Gebot.*

[110] Usp. i Skok 2, 16, s. v. *kâjba.*

[111] *Lipan* jest »Äsche« ali ne oznaka za cipla (Mugil) već za slatkovodnu cijenjenu vrstu Thymallus thymallus (usp. H 200). Oblici sa **lip-* nisu zabilježeni ni za S ni za L.

[112] Doduše, u Rovinju *lepo* pravilno postaje *liepo* i to u leksiji *liepo feigo,* u kojoj je druga sastavnica isto što i naše *figa* < φυκίς. Kako sam na mjestu mogao zaključiti (v. Vinja 1956 (3) 59, n. 64), tamošnji ispitanici shvaćaju *liepo* kao da je hrv. *l(ij)ep.* Naravno, takva je determinacija opravdana zbog živih boja ribe. Zanimljivo je ovdje navesti Salvianija (p. 22) koji, govoreći o rodu Turdus (= L), ističe: *Adeo variis et jucundis coloribus ornatus est ut* Pulchri *nomine sit dignissimus.* Na margini stoji *Pulcher quartus,* a u indeksu *Pulcher qui turdus sit dicendus.*

Leleprin alludit, tum ad *Elepoca*, quem Hesychius Phycidi similem facit, his verbis ἐλέποκον ἰχθὺς ὅμοιος φυκίδι.[113]

U toj množini pretpostavki za moguća etima, ipak imamo najviše osnove da u našim likovima *lep, lepa*... vidimo istu riječ koja je kao oznaka za S i L sačuvana u novogrčkom u obliku λήπαινα. Taj lik potvrđuje Heldreich *(Faune de Grèce,* 93) za Atenu, dok dijalektalne (dor.) varijante λάπαινα ili λατίνα (Cikladi, Dodekanez) Rohlfs VDS 286 i 988 drži za ishodište tarentinskim i drugim apulskim likovima *láppana, láppane* (*Taranto* 45), koji označavaju »specie di pesce marino, labro«.[114] I sardska je oznaka za Stinc *lámpu* iste etimologije, ali sa umetnutim neetimološkim nazalom, tako da veza sa *lámpu* »lampo; lampare, balenare«, na koju ukazuje M. L. Wagner DES 2, 9, predstavlja samo paretimološko naslanjanje, tj. sekundarnu motivaciju[115] (usp. sicil. *lámpana* Lvir, Penso).

Istog su postanja bugarsko *lapina* (Drenski 212), te tursko *lapin, lapina* (M. Nicolas 68), *asil lâpina* (Stinc, Nalbandoğlu 21), uvijek kao oznake za S.[116]

3.4.1. Schuchardt zna i za pravu vrijednost našeg ihtionima *jêbac*, koji smo kao oznaku za Stinc zabilježili i mi u Karlobagu.[117] Međutim, teško je prihvatiti njegovo mišljenje da bi taj naziv bio nastao od **leba*, budući da oblici sa *-b-* nisu u narodu zabilježeni. I *jebac* i iz njega izvedeno *jebujka*[118] (= *jebac* × *podujka*) uputnije je svrstati među stilističke tvorbe u skupinu 5.

4. Dok su dovde ispitivani nazivi često mogli nastavljati starije grčke i latinske ihtionime, stilističke tvorbe koje ćemo sada analizirati, uglavnom su nastale na našem terenu, unutar našeg morfosemantičkog sustava, a u svrhu udovoljavanja težnji za afektivnošću. Utvrđivanje denominacijskog impulsa bit će zbog tog razloga znatno teže, a isto tako će biti češća paradigmatska grananja bilo na osi izraza bilo na osi sadržaja.

4.1. Da su S odreda nevrijedne ribe istakli smo već u nekoliko navrata. Ta će nevrijednost biti poticaj za stilističke oznake prozirnog

---

[113] No, ni to nije sve. Bellonius *(lepras)* i Gyllius *(Cum Phycidem Massiliensi piscatori ex oppido Neapoli demonstrarem, dixit Neapoli* lepre *vocari)* ubrajaju i *lepre* među ribe nazvane općim imenom *Turdus;* usp. i G. Folena BALM 5—6, 79, n. 28.

[114] Usp. Rohlfs *Lexicon* 296 i EWUGr 1247; G. Alessio, BALM 8—9, 51.

[115] Zbog toga se ne može prihvatiti Barbierovo zaključivanje koji u sicil. oblicima *incline à voir le grec* λαμπάνι »*flambeau*« (*RLaR* 65, 1927, 4).

[116] Odatle sistematski naziv *Crenilabrus lapina* (= Stinc) koji je Risso uveo 1810., a Nordmann 1840 (CLOFNAM 145.9.12.).

[117] Ihtionim navodi Faber (210), a ARj ga s tom vrijednošću ne bilježi.

[118] Usp. *lepo-* ~ *lepa, labar* ~ *labra, pavlinac* ~ *pavlinka, škvarlj* ~ *škvarlja, drozag* ~ *drozga, lenac* ~ *lenica, hinjac* ~ *hinjica* i dr. zbog toga što za ovu obitelj gram. rod nije određen, a narod u mijenjanju boja (svadbeno ruho!) vidi ♂ i ♀.

izraza kao što su *glad* (Srost) i deminutivizirano *gladić*.[119] Kako su najmanji S sama kost i drače, uspoređeni su sa sušičavim čovjekom: *tisik* i *tizik*,[120] koje smo preuzeli iz ven. *tisico* »infetto di tisichezza«, ali i »magro, scarnato« (Boerio 752). Na istoj se osobitosti referenta temelji i determinativ *suha* u leksiji *suha mara;* usp. tal. *anema dei chiozoti.*

4.1.1. Nevrijednost i neukusnost mesa u tih riba[121] može se izraziti i maksimalno deprecijativnim nazivom *govno*,[122] koje supostoji sa izosemantičkim *mardać, mrdać* (od ven. *merda,* Boerio 412 < lat. *merda* »Kot« REW 5520), a ovaj posljednji je efektiviziran u *mrdo* pri čemu se prvotno značenje zastrlo.

4.1.2. Isti poticaj može izazvati i metaforu kojom se izražava sažaljenje, pa tako uz već postojeći ihtionim *orfan* (← *orhan*) posve druge etimologije,[123] nastaje afektivno *orfanić,* koje se shvaća kao »siroče« (od tal. *orfano* < lat. *orphanus* »Waise«, REW 6105).[124] U istom je pojmovnom polju semantički blisko *udovica,* kako se jedan S naziva na Čiovu; usp. engl. ihtionime *old wife* i *poor john.*

4.2. Deprecijativni semantizmi »pun kosti«, »krasta« i »hrstati (pod zubima)« izazvali su nazive *krastavac, hrstavica* (za Serranus hepatus), a uz miješanje apelativa *krasa* »tvrdo dno« (stanište svih S),[125] nastaje po formalnoj paradigmi *kraška,* koje se dalje preobražava u *traska,*[126] da bismo s *fraškarica,* oslanjajući se na sadržaj »grančica« (*fraška* < ven. *frasca* »ramoscello«), prešli u drugu semičku skupinu 6., u kojoj će biti riječi o građenju gnijezda. Kao što se lako vidi, neprestani pritisak izraza na sadržaj i obrnuto uvjetuje teško predvidivi morfosemantički dinamizam koji je nemoguće sagledati i opisati ako ovaj ili onaj lik izdvojimo iz strukture naziva.

4.2.1. S se mogu nazivati i pomoću općeg imena za nevrijedne ribe: *ljoga* i *zdrča.*[127] Ovaj posljednji se zbog povezivanja sa sadržajem »drhtati« semantički približuje već spomenutom *glad, tizik, suha mare* (v.

---

[119] Usp. *glad od mora* za Serranus hepatus.

[120] ARj 18, 340 i 360; Skok 3, 473.

[121] »Carni mediocri di scarso valore«, P.-S. 48.

[122] Naziv je kod nas nastao baš za tu ribu, da se izrazi loša kvaliteta referenta, za razliku od istog rezultata u nazivu za glavoča (Gobius sp.), gdje je do ihtionima došlo samo proširenjem već postojećih likova *go, guv* (iz ven. *gò* < GOBIUS, REW 3816); usp. *drekfišš,* A. Ribi, 18.

[123] Za etim. naših naziva *orfan, orhan, orvan,* v. Vinja 1967, 216.

[124] Usp. *orfana* »robińa«, ARj 9, 164; Skok 2, 565.

[125] Za *krasa* »zemlja kamenita«, v. ARj 5, 465 i Skok 2, 180.

[126] Oba naziva spominju i Schuchardt (*ZfrPh* 31, 644), a Lambl (1854, 55) navodi *kraska.*

[127] *Ljoga, joga, o(l)juga* su dalmatski elementi preuzeti iz grčkoga koji mogu označavati najsitnije Atherinidae (gavune), ili sitnu ribu uopće. *Zdrče* mogu biti sitne salpušice, bukve ili bilo koja nevrijedna riba.

gore 4.1.). H 349 navodi za Lukovo naziv *ribić* (Crenilabrus cinereus), a to je jedan od rijetkih slučajeva da se pomoću izvedenice od riječi koja nosi arhisemantem »riba« označuje jedna od riba.[128]

5. Stilistički efekat možemo postići i a n t i f r a z o m, tj. ako stvar označimo izrazom kojemu je sadržaj protivan od onoga koji toj stvari odgovara. Ako se, npr., zna da je *buc* ime ogromne ribe (Orthagoriscus mola, v. Vinja, 1975), koja može doseći i nekoliko stotina kilograma težine, pa taj naziv nađemo kao oznaku za jednu od najmanjih ribica u moru, to jest za sitnog Srost koji ne može biti teži od dva-tri dekagrama, znači da je narodni humor antifrastično nadjeo ime najveće ribe najmanjoj ribici. Čim se jedan od članova skupa naziva za O. mola nađe u novoj službi, dolazi do sinonimijske atrakcije i novu službu može prihvatiti i njegov sinonim *bucać*, a kako se ovaj temelji na vrijednosti »bucati«, tj. »stvarati u moru buku pomoću p o b u k a«, mali se Srost naziva i *pobukalo*. To ga opet dovodi u sadržajnu vezu sa *tucavica, pucavac* itd. itd. (v. gore 1.5.).

5.1. *Buc* i *po-buk-alo* mogu po formalnoj osi dovesti i do oblika *bak* (Stinc), što je opet antifrastična oznaka, jer se mali S uspoređuje s velikim bikom.[129] Kako *bak*, osim sema »velik«, sadrži i sem »za razplod«, »bludan«,[130] za Stinc nastaje naziv *jebac*, iz njega (× *podujka*) *jebujka*, a odatle u istom semantičkom polju *pizgulja* i *pizguljica*, i naziv se vraća svojoj osnovnoj deprecijativnoj vrijednosti.

5.1.1. Kao što od *cuncuška* nastaje *cuška*, od *jebujka* nastaje *bujka*, koju potvrđuju M. Medić i G. Schreiber (v. H 61).

5.2. U antifrastično označavanje može ući i sem »bezukusan«, pa će ribica, koja se drugdje naziva *govno*, na Vrgadi dobiti ime *slast*,[131] a na Žirju, uz hibridno rom.-slav. proširenje, *slastičān*,[132] gdje je ironični sadržaj još istaknutiji zbog augmentativnog sufiksa. Na drugom dijelu Jadrana, u Ulcinju, ista se antifraza postiže sinonimnim aloglotskim izrazom (koji je danas uglavnom neproziran). Ondje se Lbim naziva *šaporin*, a to je romanska izvedenica na *-in* od tal. *sapore* »slasnost«, »ukusnost«.[133]

6. Crte ponašanja i karakter staništa (podloge) mogu biti poticaj za određenu konceptualizaciju naziva za S i L. Mnogi od tih naziva bit će

---

[128] ARj 13, 935 tumači *ribić* kao »mlado od ribe«; usp. *bezribica* za najsitnije Maenidae (Vinja 1966, 34).

[129] Za *bak* = *bik* »taurus«, usp. ARj 1, 158; Skok 1, 95, ali i Bezlaj 1, 20.

[130] Usp. *Vi pomamni bludni baci!* (ARj 1, 158).

[131] *Sl°ast;* usp. B. Jurišić, *Vrgada* 192: »riba zelenkaste boje«; za etim. v. Skok 3, 277. Do lika *slast* može doći i isključivo formalnim razvojem: *squatulus* > *sklat* → *slat* → *slast*, Squatina sp.

[132] B. Finka i A. Šojat (*Rasprave Instituta za jezik* 1, 200) bilježe oblik *slastičān* sa značenjem 1. »mala ribica«, 2. »mliječ, pića«, 3. »plankton« (?!).

[133] Skok 3, 203 dopušta da bi dubrovačko *sàpūr* moglo biti iz dalm.-rom. < lat. *sapor* (»Geschmack« REW 7590).

u središtu jednog morfosemantičkog polja iz kojega će nastajati nova imena, a ova će tvoriti prijelaze u druge semantizme. Zbog tog ćemo razloga sretati sve više ihtionima koje smo već spominjali kao oznake za Labridae ili za Serranus hepatus.

6.1. Jedna od karakteristika S ribica jest građenje gnijezda koje su zapazili još stari grčki pisci (v. 2.2.1. i bilj. 72), a posebno ga ističe Opijan u *Hal* 4, 172 i s. I suvremeni istraživači ihtiofaune zaustavljaju se na taj aktivnosti usnača. Tako nam N. Boudarel 107 opisuje kako ribica gradi gnijezdo pomoću slijepljenih komadića alga: »Le mâle construit son nid à l'aide d'algues agglutinées. Pour cela il se sert généralement d'*une touffe de Fucus* fixée au sol dont il relie les *frondes* les unes aux autres par des ligaments faits d'une sécrétion de ses reins«.[134] Ni narodne taksonomije nisu propustile taj denominacijski impuls da stvore svoje nazive, pa tako u prov. nalazimo *ploumarenc de nid* (za Port-Vendres, Dieuzeide 3, 90), a u sardskom *turdu nieduzzi*[135] (P.-S. 46). Iz tog je poticaja kod nas nastao naziv *starka* (Lvir) koje ispitanici sami tumače *ka' tica na gnjizdu.* Tu vrijednost apelativa iscrpno dokumentira H 2, 442, a donosi ga i ARj 16, 443 (»ptica koja ima mlade«).[136] Isti semantički impuls potakao je i naziv *fraškarica.* Ispitanik na Šolti tvrdi da fraškarica s *fraškama* pravi gnijezdo. *Fraška* u značenju »grančica« preuzeli smo iz ven. *frasca* »ramoscello« (Boerio 286), a riječ bilježi i ARj 3, 69.[137]

Fraška iz *fraškarica* može se odnositi na travu, alge jer »sve vrste iz porodice *Labridae* naseljavaju staništa obrasla morskim travama i algama«,[138] i na taj se oblik paradigmatski po formalnoj osi nastavljaju → *traska*[139] → *kraška*[140] ← *krastavac* itd.

30.6.1.1. Skrivanje po procjepima[141] i u travi dovelo je za Lmer do naziva *virilo,* tj. »onaj koji viri iz rupe« (usp. *špijun* za Serranus scriba i za Sargus vulgaris).

6.1.2. Na stanište, ali i na karakterističnо dirkanje udice (usp. *drmačić, tucalica*), upućuje naziv *zadjevač.*

6.2. Lijeno i polagano kretanje po dnu[142] izaziva nazive koji se temelje na sadržaju »plaziti«: *plazulja, plazuja, planzura,*[143] te *puzljača* i *puzavica (njemačka).*

---

[134] Toj je pojavi T. Šoljan posvetio svoj rad »Nestbau eines adriatischen Lippfisches (Crenilabrus ocellatus FORSK.)« in *Zeitschrift für Morphologie una Ökologie der Tiere«,* 17, 1930, 146 ss.

[135] Za sard. *nie* < *nidu* »gnijezdo«, v. Wagner DES 2, 166.

[136] Skok 3, 328 (»ženka kod ptica«).

[137] O etimologiji tal. *frasca* još uvijek se raspravlja; v. Skok 2, 24; drugačije Bezlaj 1, 131.

[138] I. Onofri, *Priroda* 65, 1976, 131.

[139] ARj 18, 539 (»vrsta ribe, il leppo«).

[140] Botteri, *GlHrvNarDr* 6, 1891, 149 (»lepo«).

[141] *Raramente si avventura lontano dai crepacci delle rocce,* Lythgoe 227.

[142] *Ils nagent très tranquillement en faisant onduler les rayons mous de la dorsale,* Luther-Fiedler 106.

[143] Za umetanje *-n-* pred *-z-*, usp. *linzura,* pored *lizura* za Blennius sp.

15.3.2.7. Kako su neprestano u pokretu,[144] dolazi i do konceptualizacije kroz sadržaj »skitati se«, pa odatle ihtionim *skituša.*[145]

6.3. Ponašanje referenta izazvalo je nazive *tucavica, tucalica, tuslica, pucavac* i s tim u vezi *bačvar, bacvarić.* → v. u kat. *tamborer* (na Balearima, A. Griera, *BDialCat* 11, 1923, 73) i *petarch* (< *petar* »fer pets« /= »prdjeti«/, Alcover-Moll 8, 529).

7. Kao i kod drugih nevrijednih vrsta gdje ne postoji opasnost od dvoznačnosti naziva, imena drugih riba prenose se i na S i L. Do tog transfera može doći antifrazom, kao što smo vidjeli gore u skupini 5., zbog sličnog nacrta, zbog »nezauzetosti« označitelja i zbog — jednake nevrijednosti (v. gore *zdrča, ljoga,* 4.2.1.).

7.1. Slična boja, jednaka nevrijednost i zajedničko stanište omogućili su nazive *pirka* za Stinc i *spirka*[146] za S. melops, dok je *pirga* u Novigradu naziv za sve Labridae, jer se ondje Serranus scriba naziva *vuk.* Zbog istih je razloga moglo doći i do naziva *pastrva* za Lvir; usp. *pastrun* za »pirku«.

7.1.1. Srost se naziva i *karus, karoc.* Kako su to (pored *karuš* i *karuša*) nazivi i za pica (Charax puntazzo), držimo da je do prenošenja naziva na sitnu usnaču došlo zbog zajedničkog sema »oštra gubica« (usp. gore 3.1.1. *dugorilka, dugonosica* ... i 3.2.1. *spincun*). Kad to znamo,, smijemo pretpostaviti da *karus, karoc* ... potječu iz iste osnove iz koje je grč. ihtionim χάραξ, -ακος (Atenej, Opijan, Elijan), a očigledno je da je taj ihtionim u vezi s grč. χαράσσω »spitzen«, »schärfen« (Frisk, GEW 2, 1073; Boisacq 1051). To tim više što χάραξ kao apelativ znači »kolac«, »pointed stake«, a takav je denominacijski tip veoma čest u grč. ihtionimiji (κορδύλη, κορύνη, γόμφος). Ako je ta etimologija točna, zanimljivo semantičko podudaranje nalazimo u kat., gdje se Srost naziva *trugeta,* a taj oblik kao apelativ znači »tros de fusta quadrangular«, »tremuja de campana« (Alcover-Moll 10, 562) što semantički odgovara grč χάραξ. Drugi jedan naziv za Srost, *orìh* može se usporediti sa *orišac,* što je opet oznaka za Charax puntazzo.

7.2. Zbog izrazite tamne boje, Lmer se u Bakru zove *konj* (usp. *vranac,* 1.2.), što je općeniti i najrasprostranjeniji naziv za Corvina sp. i Umbrina sp. Međutim, u Bakru se te vrste nazivaju sinonimnim alogIotskim izrazom *kaval* (< ven. *caval* »konj«) i *kurbelj* (< *corvus* + *-ellus* »gavran«), pa je slobodni izraz *konj* mogao poslužiti kao oznaka za Lmer.

7.3. U dubrovačkoj se okolici Lbim naziva *marcapan* jednako kao u Messini (*marzapàni,* Penso; Cocco in *Pr* 596), dok je kod nas to još i naziv za Anthias sacer, za Apogon imberbis, te za morskog psa prasca

[144] *Sont sans cesse en mouvement et se déplacent toute la journée,* Luther-Fiedler 106.
[145] Etim. v. Skok 3, 14, s. v. *poskisti.*
[146] Naziv donosi Faber za Crenilabrus melops.

Centrina salviani.[147] Na prve tri vrste apelativ se bez sumnje prenosi zbog boje, dok poticaj naziva za psa prasca valja tražiti u njegovoj golemosti.

7.4. Ne znamo protumačiti *potka*, a to je naziv i za Stinc i za Srost.

8. Jarke i promjenljive boje u usnača uvjetovale su bilo preko ornitonima (1.) bilo konceptualizacijom i nominalizacijom same oznake za boju (2.) velik broj naziva. No, osobitost posebne obojenosti referenta može uvjetovati i konceptualizaciju kroz nazive za

(1) posebno obojeno ruho ili odoru i
(2) za ljude koji se ističu takvim ruhom ili odorom.

Kod naziva za izrazito mnogobrojnu vrstu Coris julis/giofredi vidjeli smo (v. bilj. 2) velik broj ihtionima iz tipa (2), od *žandara* do *kneza* i *kralja*, od *frajlice* do *banice* i *kneginje*, ali nismo sreli niti jedan ihtionim tipa (1), tj. naziv koji bi se temeljio na jednostavnom transferu značenja »odora (ili dio odore)« → ihtionim.

30.8.1. Lvir je očigledno zbog »svježezelene boje s bijelosrebrnkastim prugama i smeđenarančastim šarama« (Basioli SRJ 128) uspoređen s misnom odjećom, bogato išaranom jarmicom, koja se kod nas naziva *planîta*.[148] Riječ je učena i vjerskom je praksom prodrla u narodnu upotrebu[149] (< srednjolat. *planeta* < grč. πλανήτης). Ono što je *planita* za svećenika, to je *traversa* (»pregača«) za ženu i nevjestu, a Lvir se baš tako naziva u Ugljanu. Apelativ je *traversa* venecijanizam, riječ iz svakodnevne govorne prakse[150] (< ven. *traversa* »grembiule«, Boerio 765).

Preko *planita*, po sadržajnoj paradigmi, dolazimo do *pop*[151] (isto tako za Lvir), tj. do »onoga koji nosi *planitu*«, a preko *traversa* po formalnoj paradigmi do *travestit*,[152] tj. »prerušen«, što se lako opravdava stalnim mijenjanjem boja u te ribe. Za Coris julis smo zabilježili *knez veštidi*, doslovce »knez u ruhu«. *Pop* se zbog slabe vrijednosti proširuje u deprecijativnoj tvorbi *popìna* (Lvir), a zbog sićušnosti, Socell se označava deminutivnom romanskom izvedenicom *populin*.

Na dijelove odjeće upućuje i molatski naziv za Lvir *plâć* (H 301), a to je čakavsko *plašć* (= štok. *plašt*, ARj 10, 13) s olakšavanjem skupine *-šć* u *-ć* (Skok 2, 677).

---

[147] M. Deanović je *marcapan* zabilježio za Lopud (Anali *HInst JAZU Dubrovnik*, 3, 164) uz napomenu »ne nahodim drugdje taj naziv za ribu«. Kod Gesnera (*Nomencl.* 16) nalazimo: »*Lepras* Bellonii a Venetii *Marzapan* nominatur (ac Martius panis vulgo dictus)«.

[148] ARj 10, 5: *planita* »planita od mise«, »vesta sacerdotale nota«; *ibid* 2: *planeta* »jarmica« s primjerom iz Tomikovića »Poklanja mu jednu *bogato nakićenu planetu*, misnu odiću«.

[149] V. Skok 2, 675; *LexLatMAIug* 863.

[150] ARj 18, 552; Skok 3, 494.

[151] Usp. ihtionime *pope* (Serranus scriba), *popić* (Heliases chromis), te *fratar, biskup* (→ *mutra);* za sliku »pop« u ihtionimiji, usp. P. Barbier *RLaR* 54, 149 i 56, 221.

[152] < ven. *travestir* »prerušiti«, Boerio 765.

8.2. Dok su se netom navedeni nazivi tipa (1) odnosili svi na Lvir, nazivi tipa (2) odnose se odreda na male S. Neki se od njih semantički i formalno podudaraju s imenima za Coris julis. *Dumnica* (Srost) etimološki je isto što i *dundica*, jer oba ihtionima potječu iz lat. *domina* + hrv. *-ica*, dok je u *dujmica*[153] došlo do križanja sa sanktoremom *Dujam* (< *Domnius*),[154] koji je svetac-zaštitnik grada Splita. Semantički se ti nazivi za ribe podudaraju s već spominjanim *gospica, sinjorina, frajlica.*

8.2.1. Sreli smo tri oznake »funkcionara« koji se ističu posebnim ruhom i to uvijek za Socell. U dubrovačkoj se okolici (Mlini) ta ribica živih i nestalnih boja, kojoj Tortonese 11, 208 nadugo opisuje primarno (♀) i sekundarno (♂) ruho, naziva *zdur*, a to je, kao i *marcapan* (7.3.), ponegdje naziv i za Anthias sacer.[155] ARj 22, 721 navodi obilje primjera za vrijednost »općinski, dvorski ili kneževski službenik« uz navod iz M. Rešetara *Stok. Dial.* 314: »...ovi se vojnici zvahu zduri, jer nošahu velike crvene kolobare«, što možemo razumjeti tek onda ako znamo da je *zdur* inače oznaka za »makov cvijet« (Papaver rhoeas, Šulek IB 454). Skok je još 1931 (*Slavia* 10, 491) u tom obliku otkrio oznaku gradske službe *sidurus* o kojoj govori Filip de Diversis (15. st.),[156] i pokušao ga protumačiti kao »radnu imenicu **exitor*, od *exeo*« (v. i 3, 647). Dok postojanje ihtionima *zdur* = Socell ni u čemu ne obesnažuje Skokovo tumačenje, postojanje vrijednosti *zdur* = »makov cvijet« može ga dovesti pod upitnik ako ne pretpostavimo mogućnost prenošenja značenja »funkcionar« → »cvijet«, što je vrlo rijetko. U svakom slučaju, prenošenje »funkcionar« → »ihtionim« je opravdano i obilato potvrđeno u pučkim taksonomijama, usp. za Smed ven. *pesce cavalier*, prov. *varlet de vilo* (*Pr* 595 i Barbier *RLaR* 56, 222), Sjev. Irska *livery servant, livery fish* (W. Thompson, in Rolland 3, 154) itd. Daljnju potvrdu takvog denominacijskog tipa nalazimo u našem nazivu za sve sitne S koji se u Viru nazivaju *panduri* (m. pl.). I *pandur* je »sluga kod kakve javne oblasti, oružan i *na vojničku odjeven*« (ARj 9, 614),[157] a taj je sadržaj uvjetovao nazive za Coris: *pulicijot, ženda*r, *serdar, puntar* i dr. Na javnu službu upućuje nas i prozirni naziv za Socell *kančelir*.[158]

9. Postoji više poticaja koji izazivaju denominaciju ribe prema nekom etniku. Kod ekonomski vrijednih vrsta, to može biti oznaka da se ta riba lovi u susjednim vodama ili da iz tih krajeva dolazi; usp. naše *arbanas* (= *bojanez* < *Bojana*) za Trachurus sp. ili ven. *tonina de Dalmazia* za Pelamys sarda (A. Ninni 201). Kod nevrijednih vrsta, etnik se može naći u ihtionimskoj leksiji uz deprecijativnu konotaciju

---

[153] Za Brač, A. Ostojić *GlHrvND* 2, 1887, 120.

[154] Skok 1, 455. Kao ž. antroponim u Splitu je mnogo češće *Dujka* (M. Uvodić, *passim*).

[155] S tom vrijednošću navodi *zdur* (u trećem članku) i ARj 22, 721.

[156] Usp. i Skok *ZfrPh* 54, 203.

[157] O etim. tog »madžarizma slav. podrijetla«, v. Skok 1, 107.

[158] Usp. *kančelir, kancelar, kančelijer, kancilir, kanćilijer* u naših starijih pisaca, ARj 4, 816—19; za etim. v. Skok 2, 32.

(usp. gore *anema dei chiozoti* ili naše *ćezotski sardelini*, za Clupea sprattus), dok katkada do neočekivanog etnika može doći formalnom prilagodbom kao u slučaju našeg *knez* → *kinez* (Coris). No, etnik je ipak najčešće izazvan bojom same ribe, jer su stranci u svakoj sredini upadljivi i njihov način odijevanja lako izaziva pažnju ili čuđenje.

9.1. Nazivi za Labridae (S, a rjeđe L) koje možemo s dovoljno sigurnosti tumačiti kao izazvane etnicima, uglavnom su nastali zbog boje, a to je kod ove obitelji lako shvatljivo zbog osnovne osobitosti referenta. Kao i ostala imena za sitne usnače i ova će nositi znatan stilistički naboj, a to znači da će biti ograničena na uske areale i podložna čestom mijenjanju. Te okolnosti čine mogućim i formalne adaptacije koje dotadašnji ihtionim dovode u ovu skupinu. Tako, primjerice, ne znamo da li je samo boja mogla izazvati naziv *francez* za Lvir ili je u nastajanju tog ihtionima imala udjela i oznaka *frankul* (Diplodus sargus), to tim više što smo vidjeli da je stanište i ponašanje tih dviju riba toliko slično da je moglo na različitim terenima doći do pribjegavanja istom prozirnom nazivu *virilo* (6.1.1.). Bilo kako bilo, današnji govornik u svojoj interpretaciji izjednačava *francez* i etnik *Francuz*.[159]

9.1.1. Kao i u fitonimiji i ornitonimiji, najčešće se i ovdje pojavljuje etnička oznaka *Turčin:*[160] Šoljan RJ 716 bilježi *turčinić* i *pešnjić turčinić* za Smed, dok smo sami zabilježili *turčin* za jednog S. Isti se sadržaj može pojaviti i u sastavnici leksije *turska britvica* (Smed); usporedi tal. *donzella turca* za sličnu vrstu Julis pavo (Penso) i naše ihtionime *turčin, turkeja* (za Peristedion cataphractum).

9.1.2. Umjesto *turska* srećemo *vlaška* u ihtionimskim leksijama *vlaška britvica* i *vlaška riba*, i to uvijek s osnovnom i konotativnom vrijednošću koja vrijedi u tom kraju (Pelješac, Korčula) »čovjek sa suhog«, »čovjek s kopna«. Za značenje riječi, historijsko objašnjenje sukcesivnih prijenosa značenja i etimologiju te ključne balkanske etničke oznake, v. Skokov članak *Vlah* u *Enc. Jug.* 8, 514—516 i ERHSJ 3, 606—609.

9.1.3. Gotovo istu semantičku i konotativnu vrijednost ima naziv *kotarka*, tj. »žena iz Kotarâ«, »vlahinja iz unutrašnjosti« (ARj 5, 306).[161] Međutim, nije isključeno da je ihtionim nastao prema ornitonimu *kotarka* (H 2, 208), kojim se označuje ševa ili čvrljuga, Melanocrypha calandra.

9.2. Nastanak ihtionima *hrvatica* (Socell) olakšano je postojanjem naziva *hrvat* za Coris julis (var. giofredi).

9.3. Etnik sadržaja »Židov« nije u našoj ihtionimiji toliko čest kao u drugih naroda (usp. *žudij* za Gobius sp.). U ovoj porodici srećemo samo *žuđej* za Socell. Oblik je stariji od *Žid* i *Židov*, spominje ga Ber-

[159] ARj 3, 66; za *francez* < *tal. francese*, v. Skok 1, 532, s. v. *Frugy*.
[160] Brojne potvrde vidi u ARj 18, 931—5; za etim. usp. Skok 3, 525.
[161] Usp. Skok 1, 660.

nardin (1495), a kako je ograničen na obalno područje,[162] možemo ga smatrati dalmatskim reliktom, a ne refleksom ven. *zudio*. Deminutivnu izvedenicu od istog etimona nalazimo i u južnotal. oznakama za Labridae: *sciúlu* »specie di pesce marino variopinto«, Rohlfs VDS 620; *sciutiulu* »donzella, Julis vulgaris«, *ibid* 622; *sciudèu* »pesce ornato di striscie variopinte, donzella«, *ibid.* 619, te u kalabr. *judeja* »sorta di pesce variopinto«, Rohlfs *Diz3Cal* 1, 385.

9.4. Ovamo valja pribrojiti i naziv *vladika arbanaška* za Julis (= Thalassoma) pavo, također raznobojnu usnaču, koji donosi Baldo Kosić (cit. u ARj 21, 159), a od njega ga preuzima T. Šoljan RJ 723. Iako sami nismo taj ihtionim zabilježili, možemo biti sigurni da je bio u upotrebi u Dubrovniku i okolici jer smo sami utvrdili *vladika mletačka* za Coris julis, a determinativ *arbanaška* odgovara južnom Jadranu. Usp. i naziv *puzavica njemačka* za Coris julis.

10. Do antroponimizacije ihtionima dolazi na više načina,[163] no, ovdje će nas zanimati nazivi koji su nastali prilagodbom drugih ihtionima po formalnoj osi (1), nazivi koji su nastali kao rezultat lokalne situacije, anegdotike, a najčešće zbog činjenice što je neka osobitost referenta (= ribe) podsjećala na određenog čovjeka, pa je riba nazvana prema njegovu imenu (2). U nekim slučajevima (3), razlog današnjem antroponimskom ihtionimu je zaboravljen i ne možemo mu ući u trag. Svi takvi ihtionimi nose znatan stilistički naboj, pa takve slučajeve u engleskoj ihtiološkoj taksonomiji *Oxford Eng. Dict.* 8, 593 s pravom naziva *humourous formations.*

10.1. Najjednostavniji primjer prilagođivanja antroponimu je naziv *bĕpo*, koji za jednog neutvrđenog S nalazimo u Račišću. *Bepo* je rom. hipokoristik za *Josip:* usp. mlet. *Isepo, Bepo* ... (Boerio 75). Iako je ihtionimski niz *lepo, lep, lepić* ... karakterističan za sjevernojadranske popise (v. 3.4.), lako je pretpostaviti da je *lepo*, koje se u obliku *lep* »spušta« do Brača, u osnovi paradigmatski prilagođenog *bepo:* hipokoristički je antroponim raspoloživ i njime se nadomješta ili »tumači« na tom mjestu neuobičajeni i nemotivirani naziv ribe; usp. engl. *john dory* prema franc. *dorée* i naše *dujmica* za *dumnica* preko *Dujam* (8.2.).

10.1.1. Za tumačenje ihtionima *pavlinac* (→ *pavlinka*)[164] i *martinac* koji su za jezični osjećaj ispitanika povezani s osobnim imenima *Pavle* i *Martin,*[165] moramo prethodno objasniti ihtionimski niz *hinac, inac, hinjac, hinjica, injušica, hinjak, hinjuša,*[166] kako se na južnoj polovici

[162] Skok 1, 748 (s. v. *Jahudija*) ne spominje oblike na *-ej;* usp. *Žudej, žudejski,* ARj 23, 484.
[163] Opširnije v. Vinja 1978.
[164] Usp. *páve* za Serranus hepatus.
[165] Za ta osobna imena, v. Skok 2, 624 i 379.
[166] Postojanje tog niza omogućilo je i varijante *injez* (← *kinjez*) i *injezica* (← *kinjezica*) za Coris julis.

naše obale naziva mali Srost, i *kinjuša,* kako se naziva isto tako sitni Socell. Etimologiju tih naziva, koji se zbog afektivnosti sadržaja neprestano modificiraju, valja tražiti u gl. *hiniti* sa značenjem »stajati umjesto čega«, »služiti kao mamac«, što je predložio još Pero Budmani (ARj 3, 603),[167] a Skok prihvatio u 1, 667. Semantičku paralelu nalazimo u našem nazivu *vabić* (od *vabiti*) za Squilla mantis i u tuđici *sipa finta,* kojom se označuje »varalica«, tj. »drvena sipa koja služi kao vabilo pri lovu sipe«. *Finta* od *fingere* i *hinac* od *hiniti* u istom su morfosemantičkom odnosu. U dinamici takvog širenja označitelja, posve je razumljivo da će uvođenje antroponima u izraz još više stilistički obogatiti ihtionim, pa tako nalazimo *pavl-in-ac* (→ *pavlinka*) i *mart-inac* za Socell, a taj nam denominacijski postupak dopušta pretpostavku da je na istoj osnovi nastao po sadržajnoj paradigmi i naziv *ivanac* (Srost). Budući da se na istom otoku (Mljet) u drugim selima Srost naziva *slinavac,* možda bi se moglo između ta dva lika vidjeti paradigmatsku vezu, budući da osnovu *slina* ne nalazimo u nazivima za Labridae.

10.1.2. Riječe dolazi do antroponimizacije prema tipu (2), tj.

ihtionim n =/< osobno ime N

gdje =/< znači da je

(a) ihtionim izrazom jednak antroponimu ili
(b) da je sa čovjeka antroponim prenesen na ribu zbog zajedničkih svojstava.

Drugim riječima, uočava se razlučna oznaka koja je zajednička ribi i određenom čovjeku, pa se osobnim imenom označava riba. Jedan slučaj takvog transfera već smo pokazali za ihtionim *grúja,* Gadus sp. (Vinja, 1978, 16). Kod usnača smo na osnovi vlastitog poznavanja situacije u dvije mikrozajednice (Nerezine i Martinšćica C) mogli ustanoviti da zbog »crvenkastih pjega« i »narančasto žute trbušne strane koja je narančasto mrežasto izmrljana«,[168] Lvir nazivaju u Nerezinama *verôna,*[169] jer se tako zove njihova riđokosa i pjegava mještanka, a u Martinšćici na Cresu *vèško,* prema nadimku jedne i danas žive i tako nazivane obitelji čiji su članovi dobrim dijelom pjegavi i riđokosi. Riđa kosa i pjegavost postaju leksikogeni sem koji se može konceptualizirati i kroz ime čovjeka takvih osobina.[170]

---

[167] Usp. kod Stullija *hinic* (?). Srost kao i svi mali S mogu dobro poslužiti kao *eška* za *parangal,* za *odmetac,* za *kolišnjak* i dr.

[168] »Fianchi colorati in giallo o in arancione. Tra le macchie scure si frappongono spesso delle macchie più chiare: ne risulta una chiazzatura molto evidente«, Lythgoe 226.

[169] *Verôna = Veronika;* v. Skok 1, 217, s. v. *Bróne.*

[170] Pojava nije nikako ograničena na evropske jezike. Isto nam iskustvo prenosi afrikanist J. Duponchel za aladijanski jezik: »Il nous a été donné d'assister, à plusieurs occasions, à un fait de création lexicale assez localisé mais révélateur. Vérifiant auprès de pêcheurs le nom d'un poisson plat et

Prema tomu, kod ovog tipa denominacije, osobno ime, koje ne pretpostavlja konceptualizaciju jer izravno povezuje referenta uz znak *(nominantur singularia)*, kroz konceptualizaciju gubi osnovnu značajku osobnog imena i postaje apelativ, u našem slučaju ihtionim.

10.2. Takva je situacija kod recentnijih ihtionima kojima smo mogli utvrditi stvarni impuls denominacije. Teoretski nas ništa ne sprečava da isti put pretpostavimo za nazive istog tipa kod kojih nam impuls izmiče zbog relativne starosti ihtionima ili zbog naše nedovoljne obaviještenosti o lokalnoj situaciji, jer teško je misliti da se nešto drugačije moglo zbiti kod nastanka naziva *vidović* za jednog S u Orebiću. Poprilici istu situaciju srećemo kod leksije *kate libanova* za Uranoscopus scaber.

10.2.1. Antroponim se može pojaviti u ihtionimskoj leksiji uz atributivnu determinaciju i u tom je slučaju determinacija opravdana stvarnim karakterom referenta, a antroponim — koji može biti arbitrarno izabran — samo pridonosi pojačavanju afektivnog naboja. Tako smo na međusobno udaljenim točkama naše obale (Račišće i Brna na Korčuli i Novalja na Pagu) zabilježili kao naziv za već toliko spominjanog Srost leksije *suha mara* i *suha mare*, koje se semantički uklapaju među sunazive *tizik, glad* i dr., a kad znamo za engleske sinonime *dry jack* ili *poor john*[171] ili za korzikansko *maria ghiilorna*,[172] razloge uvođenju antroponima *Mara* u leksiju nije potrebno ni tražiti.

11. Najvažniju od biomorfoloških osobina u ovoj porodici, tj. poseban oblik usana i gubice, obradili smo u 3. skupini, a to je poticaj koji je u svim mediteranskim popisima uvjetovao najveći broj naziva. Osim veoma spljoštenog, tankog i mršavog tijela, te stanovite napuhanosti trbuha, ne bismo znali navesti druge morfološke karakteristike za koje bismo mogli tvrditi da su bile pertinentne kod stvaranja naziva. Naravno, takvih je naziva jednom moglo i biti, ali ih je dinamika morfosemantičkog razvoja izazvana afektivnim sadržajem za nas zastrla i onemogućila nam iole strožu analizu.

11.1. Malene vrste S nose kod nas dobro potvrđene nazive koji se temelje na sadržaju »britva«, »nož«. Mršavost (usp. *suha mare*) i tanko tijelo ribe opravdavaju takvo označavanje. Pri tome mislimo na nazive *britvica, brtvica, brijka* i na leksije *turska britvica, vlaška britvica*, koji označavaju bilo Srost bilo Smed.[173]

Metafora nije ograničena na naš sustav i veoma je stara. Još kod Plinija (NH 32, 14) nalazimo ihtionim *novacula*[174] (= »britva«) uz čud-

---

bossu *(Psettus sebae)* nous avons eu la surprise d'obtenir en réponse le nom d'un notable de la région, lui-même bossu« (*Annales Univ. d'Abidjan*, série H (Linguistique), 4 : 1, 1971, 25).

[171] *Oxford Engl. Dict.*, ss. vv.

[172] Tito de Caraffa 164; G. Massignon 430.

[173] Etim. v. Skok 1, 209.

[174] Ihtionim nalazimo samo kod Plinija: *Plinius novacula pisce quae tacta sunt ferrum ollere ait. Praeterea nemo veterum nominat*, Artedi 28.

nu tvrdnju da sve ono čega se *novacula* dodirne zaudara po željezu.[175] Teško je bilo što određenije reći o tom Plinijevu navodu, ali nas on u svoj množini proizvoljnih tvrdnji, koje kod tog pisca srećemo, ne smije čuditi. Po svoj je prilici nastao pod pritiskom forme sadržaja ihtionima: *novacula* je učinjena od željeza, pa naziv valja »opravdati«, baš onako kao što je hipopotamu pripisao grivu zato što je — konj. Meillet (DEL 446) vidi u obliku *novacula* pučkoetimološko povezivanje sa *novare* »obnoviti«, »pomladiti« (sc. lice, kožu)«, dok se na Plinijevoj tvrdnji o mirisu uopće ne zaustavlja. Bilo kako bilo, slika »britva«, »nož« postoji kao ihtionim i kod nas i u drugim sredozemnim popisima: prov. *rason, rasoir* (Dieuzeide 3, 105; za više varijanti v. Mistral *Tresor* 2, 705), *razon* (za Nicu, Risso in *Pr* 605);[176] tal. u Liguriji *pescio razù* (Sassi in *Pr* i Dieuzeide 3, 105).[177] Od iste je osnove i španj. »službeni« naziv za Xyrichthys novacula (također jedna Labrida) *raó* (Lozano 383), za koji M. Alvar (RFE 53, 163) s pravom tvrdi da je katalanizam od lat. *rasore* (< *radere* »brijati«). Naprotiv, često navođeni španj. naziv za istu ribu *pez navaja* (< *novacula*), koji ne spominje ni Lozano ni DCELC, *será una mera traducción del latín* novacula.

11.1.1. Ako se slici sadržanoj u *britva, britvica*... doda afektivni antifrastični naboj, »britva« će postati »mač«, »sablja«, tj. *paloš* (ARj 9, 592)[178] i, prema modelu *prikonosa* (3.1.1.), *prekoramenac*, rezultat tog morfosemantičkog križanja bit će *prikopalošara*, oznaka za Smed u Orebiću.[179]

Primjer naše identifikacije naziva *britva*..., *prikopalošara* rječito govori o negativnom utjecaju što ga može imati povođenje za sistematskim nazivom. Xyrichthys novacula je znatno rjeđa od ostalih usnača, ali u leksikografskim se i ihtiološkim popisima nazivi, koji sadrže sliku »britva«, redovito navode kao oznake s a m o za tu ribu, a ne vodi se računa o tome da to mogu biti pučki nazivi i za ostale Labridae (v. bilj. 75).

11.1.2. Naziv *kosirica* (S5mac) također može po sadržajnoj osi biti u vezi sa slikom »britva«, »nož«, ali je uputnije pretpostaviti da je taj ihtionim rezultat zajedničkog djelovanja formalno bliskih izraza *kos* »merula« i *kosir* »falx« (v. 1.6.).

11.1.3. Činjenica da je kod S glava znatno manja, a da je riba ispod prsiju i po trbuhu šira, mogla je izazvati naziv *gušavica*[180] za Stinc,

---

[175] *Novacula pisce qui att(r)acti sunt, ferrum olent.*

[176] *Rondeletius in comparatione secutus est similitudinem nominis vulgaris r a s o n,* Artedi 28.

[177] Kako nije riječ o ribi iz britanskih voda, engl. *razorfish* (Chambers, 1753: *rasorfish*) može biti samo prevedenica; v. *Oxford Engl. Dict.* s. v. Osim toga, *razorfish* je u engl. naziv i za školjkaša Solen vagina; usp. franc. *couteau, rasoir.*

[178] Etim. za *paloš* »velik nož što se za pojasom nosi«, v. Skok 2, 589.

[179] Za istu sliku u nazivima slatkovodnih vrsta, usp. *britvaš, nož, bradva* za Pelecus cultratus (H 52; 258; 50), a za druge slav. jezike, Leder 94.

[180] Etim. za *guša* v. Skok 1, 637.

jednako kao što se suvrst pastrve (Salmothymus ochridanus, Trutta ochridana) naziva *gušavka* (H 124); usp. na Bodenskom jezeru *xilx* (= »le goîtreux, gušav«) Ribi, 24. Ista je osobina mogla u formalnoj vezi s nazivom na *čuč-* izazvati ihtionime *čutura, čuka* (Srost).

11.2. Mislimo da naziv *božjak* za Stinc nije točno identificiran. H 50 ga navodi za Korčulu, ali mi nismo taj ihtionim na otoku nikada čuli. Osim toga, tvrdnja »božjaci tako nazvani jer imaju mali huhor na glavi«, nema osnove jer ni S ni L nemaju nikakvih izraslina na glavi, pa će prije biti da je riječ o slinkama, Blennius sp. *Božji* u leksiji *božji lenac* (za Kaštel na Rabu, H 50) po svoj prilici znači »ubogi«, »jadni« (v. *glad* i sl.).

12. Za veći broj naziva za Labridae koje smo dovde analizirali može se reći da su razjašnjeni jer smo — barem se tako nadamo — uspjeli ukazati na njihovo mjesto unutar morfosemantičke strukture znaka i sustava označene stvari. Za neke od njih mogli smo iznijeti samo pretpostavke, tj. povezanost na formalnoj ili sadržajnoj osi, pa su tako ti nazivi *(slinavac, bukoč, potka, ralja, kosljaka, štrk)* ostali još uvijek bez *etimološkog* rješenja u pravom smislu. Nažalost, postoji još čitav niz nerazjašnjenih i za nas n e j a s n i h ihtionima. Ta nas konstatacija u tolikoj množini stilističkih formacija za izrazito afektivne sadržaje ne smije čuditi, jer, iako ne znamo za u ovolikoj mjeri podrobno ispitivane popise za jednu relativno zatvorenu klasu na relativno ograničenom prostoru, možemo pretpostaviti da bi se u navlas istoj situaciji našao svaki ispitivač iole bogatijeg korpusa fitonima, ornitonima ili sličnih taksonomija.

12.1. Među nerazjašnjenim nazivima za Labridae ostala su nam dva tipa nepoznanica. S jedne strane, to su usamljeni izrazi nejasnog sadržaja, ograničeni uvijek na jedno mjesto, dakle bez ikakvih varijanti pa nam nije nimalo čudno što ih ne znamo protumačiti. Međutim, nejasne su nam i dvije veće skupine naziva koji su dobro potvrđeni na znatnijim arealima, koje smo zabilježili s velikim brojem varijanti, pa ipak, uza sve to, nismo kadri ustanoviti ni motivacijski impuls, ni vrijednost osnove. Preostaje nam samo da ih nanižemo po jednoj zamišljenoj i arbitrarno uređenoj paradigmi, očekujući da nekome sine ona *plötzlich eintretende assoziation* (Wartburg, FEW 21, p. III), koja igra tako značajnu ulogu u etimološkim istraživanjima.

Prvi od takvih naziva su ihtionimi koji u osnovi imaju *len-* i *lin-*. Ako pođemo (iako za to nema strogo lingvističkog razloga) od formalno najjednostavnijeg oblika *lêna* (Lbim), likovi sa deminutivnim proširenjem *lenica, linica,*[181] *lenička, lenčić*[182] označavat će S koji su manji, dok će se augmentativni lik *lenača* odnositi na Lvir koji je među L i S najveći. Tvorbe nultog stilističkog stupnja *lenac, linac, lenec*[183]

[181] *Linica vuga*, v. 1.5.1.; *kanj lenica* za Serranus scriba.
[182] Ta dva lika navodi I. Žic za Vrbnik (v. H 192).
[183] Isto tako za Vrbnik (I. Žic *ibid.*).

označavat će ili Lmer ili Stinc. Na *lenača* se formalno nadovezuje Šoljanov naziv *lignjača* (RJ 694) za Lmer. Na *linac* se može nastavljati *slinavac* (Srost), za koji smo (10.1.1.) dopustili i mogućnost prilagodbe prema *ivanac*. *Linac* može biti u formalnoj vezi i sa *inac* (10.1.1.), ali *inac* ipak ne možemo uzeti za etimologiju čitave skupine jer protiv toga govore oblici s *e* u osnovi. Obratno, ako pomišljamo na apokopirano *ze-lena, ze-lenka* (2.1.), tome se protive likovi s *i* u osnovi, jer se u dva tipa »ekaviziranje« i »ikaviziranje« ne mogu slobodno realizirati, a kako oblika iz te osnove nema na južnoj polovici Jadrana,[184] izostaje mogućnost dodatne verifikacije pomoću ponašanja »ijekavskih« realizacija. Nadalje, teško je za tako nevrijednu ribu oscilantnih i afektivnih naziva pomišljati na etimološku vezu sa imenima za slatkovodnu vrstu Tinca tinca L., koja se kod nas naziva *lin, linj, lineš, liniš, leniš* (H 196; 199; 200; Stojićević 20; Fink *Imenik* 49), a to je vrsta koja pripada *zu den am weitesten verbreiteten Fischen Europas. Vom hohen Norden, von Schweden und Finland bis nach Sizilien herunter ist ihr Vorkommen konstatiert, auch von Sibirien und Kleinasien ist ihre Anwesenheit gemeldet...«*, E. Walter, *Einführung in die Fischkunde unserer Binnengewässer*, Leipzig, 1913, p. 14.[185] Preuzimanje ihtionima iz slatkovodnih popisa izvanredno je rijetko, a, osim toga, Tinca tinca se u našim priobalnim vodenim tokovima i jezerima (Vransko jezero na Cresu i Vrana kod Biograda) uvijek naziva *tenka*,[186] pa i to govori protiv (balto)slavenskog postanja našeg morskog ihtionima.

Prema tomu, bit će bolje da (isključivo naše) oblike *lenac, linac* i var., dok ne budemo raspolagali sa sigurnijim elementima, ostavimo bez etimološkog objašnjenja. Pri tom ćemo naglasiti da se oni ne nalaze ni u korpusu ARj iako su u narodu česti i varijanti ima mnogo,[187] pa i to može govoriti u prilog recentnijem nastanku naziva.

12.1.1. Drugu skupinu naziva nerazjašnjenog postanja karakterizira činjenica da varijante postoje u znatnom broju, no one su dijelom paretimološki motivirane, a dijelom su nam nejasne. Jedino što možemo tvrditi jest da su sve potekle iz jednog polaznog oblika koji, nažalost, nismo kadri utvrditi. Svi ti oblici pokazuju istu tvorbenu strukturu: ? > osnova + augmentativni morfem *-ača/-aka* i, kako smo to na terenu utvrdili, sve označavaju Stinc. To je još jedan razlog više da za jedinstvo referenta pretpostavimo i jedinstvo etimologije. Evo tih ihtionima: *salmača, solnjača, sôlnjača, śôlnjaca*[188] (i *śôlnjacica*), *šornjača, šôrnjača, šajmača*. Njima treba pribrojiti likove koje navode

[184] Prema našim terenskim ispitivanjima, ovi oblici nisu u upotrebi južnije od Dugog otoka.

[185] Cit. u Leder 96. Vrlo iscrpna analiza Lederove nameće reviziju Skokova članka *lin* (1) u ERHSJ 2, 304.

[186] Naziv je preuzet iz tal. dijalekta; usp. *tènca* »tinca di mare«, *ttènchia* »gado minuto« (Rohlfs, VDS 738 i 769.) Naziv se kod primorskog stanovništva upotrebljava, kako se vidi, za najrazličitije vrste; usp. naše *tenka* za Balistes capriscus (?). D. Lambl 1854, 28 tvrdi da se neka kirnja zove *tenka*.

[187] Ni Skok te ihtionime nigdje ne spominje.

[188] Jednako, M. Deanović, *Rad* 344, 24 (br. 555).

drugi sakupljači: *salnjaka, sonjača, šarnjača, šognjača.*[189] Dva lika donosi ARj 17, 444: *šaimača* od Zore i *šajmača* od Pavlinovića.[190] Možemo tvrditi da je opravdano *šarnjača* (sadržaj »šaren«, v. *šaruja, šarin, šarkica,* 2.1.3.) nastalo sekundarnom motivacijom i da to nije polazni oblik, jer se nikada ne tendira uklanjanju motivacije već obrnuto. Isto tako, motivacija sa *solnjača* »posuda u kojoj se drži so«,[191] jamačno je sekundarna, jer: 1. ne znamo za takav tip metafore u ihtionimiji, 2. ako *-lnj-* > *-rnj-* još i možemo pretpostaviti, ne vidimo tumačenja za *šajmača* koje se protivi uzimanju *solnjača* »solnica« za polazni oblik. Nadalje, kad bismo znali gdje se govori *lignjača* (v. gore 12.1.), mogli bismo uzeti da je *-gnj-* u *šognjača* nastalo nakon križanja sa *lignjača.* Kao što vidimo, sve sama nagađanja...

12.2. Još jednu skupinu dokraja neriješenih naziva predstavljaju neki nizovi ihtionima kod kojih možemo ustanoviti formalno podudaranje s nazivima iz neke od već obrađenih skupina, ali nam ili tvorbeni elementi ili semantičke okolnosti ne dopuštaju da im nedvojbeno naznačimo izvor.

S manje varijanti ali sa sigurnijom identifikacijom i poznavanjem izrazito afektivnog sadržaja raspolažemo u nizu *pinžir, pinđir, pinžilić* i *penzir,* koji svi označavaju najmanje S bez razlike.[192] Zbog iste vrijednosti i zbog *(s)pin,* u osnovi, tim likovima može se pridružiti i *spincun.* Iako je tvorbeni morfem u *pinžir* neobičan, možemo pretpostaviti da je do naziva za najmanje S došlo djelovanjem sema »oštar«, »šiljast« (v. 3.1.1.) konceptualiziranog kroz ornitonim koji je sadržavao taj sem. Poglavito zbog lika *spincun,* mislimo na naša imena za zebu (Fringuilla coelebs) i vrapca (Passer domesticus), tj. za sićušne ptice: *pinac, pinjac,*[193] *pinčina* i *finka, finkić, finko,*[194] jer se podudaraju s brojnim rom. (i ne samo romanskim!) ornitonimima od **pincio* »Fink« (usp. REW 6509a i nadasve FEW 8, 518—520). Ti se rom. ornitonimi realiziraju, jednako kao i tal. apelativi *pinzo, spunzone* »pungiglione« (DEI 3606) s kojima su homonimni, bilo sa, bilo bez početnog *s-:* u toskanskom *spincione, pincione* (DEI 3594), u apul. *pinsu, spinsu* »fringuello« (Rohlfs VDS 1105).[195] Za nas su najzanimljiviji južnotalijanski

[189] V. H 362; 385; 403; 415.

[190] U oba slučaja uz nedovoljnu identifikaciju, no nema sumnje da je riječ o Stinc. Iako se nalaze u ARj, Skok ih ne obrađuje.

[191] Potvrđeno za taj teren, v. ARj 15, 910.

[192] Ne znamo da li je ispravna Deanovićeva identifikacija za komiško *pinzîr* (*Rad* 344, 24, br. 556) = Coris julis ♂, ali to ništa ne mijenja na stvari, budući da je Coris isto tako mala usnača.

[193] Iako to H ne bilježi, *pinjac* (gen. *pinca*), *pinac* je na Korčuli oznaka za vrapca i za svaku manju pticu. Skok (*ZfrPh* 54, 209) za Omišalj navodi *pinkus, pinkuz,* također u značenju »vrabac«.

[194] Svi su ti oblici potvrđeni za Hrvatsko Primorje i Dalmaciju (v. H 2, 336—7).

[195] Wartburg (FEW 8, 520, n. 8) ističe da i druge jezične skupine *haben ähnlich gebaute benennungen des vogels* (*bret.* pint, *engl.* spink...), svi su ti nazivi više-manje onomatopejske ekspresivne tvorbe. Više o tome, usp. H. Suolahti, *Deutsche Vogelnamen,* Strassburg, 1909.

oblici: Otranto: *spinzo, spinǵi;* Reggio Calabria: *spinǵúni* (Rohlfs *Lexicon* 477 ≠ EWUGr 2028)[196] i nadasve, isto tako na jadranskoj strani Poluotoka, u tarentinskoj oblasti: *spinzirë, spenzirrë* (Rohlfs VDS 678), koji nam mogu objasniti i naš dočetak *-žir*, koji bi bio polazni oblik za naknade adaptacije *pinđir, pinžilić*. Bez obzira na etimologiju *stricto sensu*, naime da li te oblike valja izvoditi iz grčkoga σπίνος (*Lexicon* 477), kako misli Rohlfs, ili iz grč. σπίνθιον (EWUGr 2088 i *Diz3Cal* 2, 286), ili iz jednog latiniziranog **spinthius*, ili iz veoma produktivnog vulg. lat. **pincio*, kako to hoće Wartburg, južnotalijanski nam oblici ukazuju na ornitonim kao na izvorište našeg ihtionima, a kod usnača takav je transfer lako prihvatljiv (v. 3. i dalje). »Slaba točka« izvođenja *penzir* < južnotal. *spenźirrë* leži u nepotvrđenosti tal. ornitonima u ihtionimskoj službi i samo zato ga nismo svrstali u skupinu 3. među imena za Labridae gdje, po svemu sudeći, ipak pripada; usp. *pinculić, pinzulić*, za Serranus hepatus.

12.2.1. Nema sumnje da je *kinjuša* (jedan S) isto što i *injušica, hinjak, hinac*, v. 10.1.1. Za *kinčol* (Srost) moramo pretpostaviti hibridnu rom-.slav. tvorbu. Isto vrijedi za *kinc°ar* (Srost), gdje bi se na **kinac* (gen. *kinca*), uz različitu motivaciju (v. 1.5.), bilo dodalo morfem *-ar* (< *-arius*).

12.3. Ni na što se ne možemo osloniti kod tumačenja nekoliko preostalih naziva za Labridae. Valja naglasiti da se s v i pojavljuju samo na jednom mjestu i da (uz jednu iznimku) svi označavaju male S.

12.3.1. Za *marinjan* (Socell) bili smo predložili[197] kao etimologiju grč. μαρῖνος (Aristotel HA 6, 17 i 8, 19), no, kako se ta naša ranija pretpostavka temelji samo na fonetskom podudaranju, a nikakav drugi oblik je ne podupire, bit će najuputnije i taj ihtionim ostaviti bez rješenja.

12.3.2. *Cîš* (Lbim) može biti ekspresivna tvorba onomatopejske vrijednosti nastala uz neki ornitonim, dok *brmezdoć* ispitanici smatraju za podrugljivu riječ.

Corka (Srost), *resinarka* (Srost), *fundator, punka, šatra*[198] i *teta* potpuno su nam nejasni.

13. Za preostala dva roda ove velike porodice, Xyrichthys i Thalassoma (*a* i *g* u našem popisu rodova), nismo našli sigurnih narodnih imena. Da ih priobalno stanovništvo po nazivu ne razlikuje, vidi se i po tome što čak i P. Lorini za Xyrichthys navodi očigledno skovani naziv *šarko crljeni* (*šarko crveni*, RJ 655), dok za Thalassoma pavo hrvatskog imena uopće ne donosi. Naravno, naziva nema ni u H.

[196] Za likove u Kalabriji, v. Rohlfs *Diz3Cal* 2, 286.
[197] Vinja 1955 (2) 121.
[198] V. 2.1.3.

POPISI I GEOGRAFSKI RAZMJEŠTAJ NAZIVA

Ono što su trave za botaničara i fitonimičara, to su Labridae (usnače) za ihtiologa i ihtionimičara. Zbog neobične raznovrsnosti i mnogobrojnosti vrsta, a gotovo nikakove ekonomske vrijednosti i njihova su imena veoma bogata ali isto tako i nestalna. Ako se izuzme par vrsta, kao što su Labrus merula (vrana) zbog nešto značajnijih dimenzija i Coris julis i (?) Coris gioffredi (knez) zbog lako uočljivih živih boja i posebne morfologije, sva ostala imena za Labridae uglavnom osciliraju od jednog regiona do drugog, a u nekim slučajevima i od mjesta do mjesta. To navlastito vrijedi za brojne Crenilabruse, pa je i kod ove obitelji uputno narodna imena posmatrati u cjelini da bi se moglo uočiti bogatstvo naziva i denominacijske postupke koji dovode do nastajanja većeg broja imena ograničenih na uske areale. Kod takvih usamljenih naziva veoma često dolaze do izraza lokalni folklor, anegdotika i različiti teško ocjenjivi stimuli koji su uvjetovali davanje takvog imena kod kojega je vrlo teško dati uvjerljivije etimološko rješenje.

Identifikaciju imena za Labridae, to jest da li se nekim ihtionimom označava baš naznačena vrsta, ne treba uzimati kao nešto posve točno određeno. I sami ihtiolozi su na muci kad moraju odrediti *jedno* ime za neku vrstu, a i kod samog dijagnosticiranja vrsta. Tako Lorini, na primjer, za 16 usnača koje navodimo, daje samo 11 imena, a 5 vrsta ostavlja bez narodnog imena. Binijev PMCM u svom popisu navodi 11 (ali drugih) labrida, dok H daje narodne (?) nazive za samo 10 vrsta, dok ih kod Palombija i Santarellija nalazimo 8 odnosno 7, već prema tome da li se Coris julis i Coris gioffredi uzimaju kao jedna ili dvije vrste.

Iz svega što je rečeno ne bi se smjelo zaključiti da se teškoće na koje nailaze ihtiolozi posve poklapaju s neodlučnostima i neizvjesnostima ihtionimičara. Osim velike raznolikosti i međusobnih neslaganja sve je ostalo različito. Baš za one vrste kojih u popisima nekih ihtiologa nema, postoji u narodu i po tridesetak raznih imena kao što je slučaj s ribicom znanstveno nazivanom Coricus rostratus, koju PMCM ili Palombi-Santarelli uopće ne spominju. Dok ihtiolozi postavljaju pitanje »jedna ili dvije vrste?« (za Coris), dotle narod oštro luči *kneza* itd. od *vladike* itd., držeći jednoga za ♂, a drugu za ♀. Ukratko, dolazimo do ponavljanih zaključaka: prvo, ekonomska (ne)vrijednost ribe u obrnutom je omjeru s brojem njezinih imena i, drugo, ako su razlike uočljive (nacrt, boje i dr.), čak kad je riječ o istoj vrsti, narod joj neizostavno nadjeva različita imena i smatra ih dvjema vrstama. To se može dobro vidjeti kod obitelji Maenidae, a još bolje kod razlikovanja Coris julis od C. gioffredi, koje i H, i PMCM, i Palombi-Santarelli i drugi (usp. RJ str. 367) svrstavaju pod jednu rubriku.

Labrus bimaculatus L.	PMCM	170	**SMOKVA**
(= Labrus mixtus L.	RJ	698	
Labrus lineatus (PENNANT)	Pr.	598	
	FFA	585	

smokva	Rabac, Srakane, Valun, Nevidane, Murter, Žirje, Kaprije, Rogoznica, Sevid, Drvenik V, Okrug, Sutivan, Korčula, Trpanj, Slano, Zaton M, Mlini, Molunat
smokvica	Tkon, Krapanj, Krilo
smokvača	Lovran, Volosko, Karlobag, Kupari
smokvara	Tribanj, Paklenica, Privlaka
smokvelj	Mokošice
smokvilj	Jablanac, Prizna
figa	Maslinica, Grohote, Milna, Sutivan, Supetar, Postira, Povlja, Sumartin, Bol, Hvar, Brusje, Starigrad H, Vrboska, Jelsa, Zaraće, Sućuraj (vel.), Baškavoda, Podgora, Drvenik B, Vis, Komiža, Vela Luka, Prigradica, Brna, Račišće, Lumbarda, Lastovo, Lovište, Žuljana (♀), Doli, Goveđari, Prožura, Korita, Koločep, Cavtat
figun	Viganj
pika	M. Lošinj, Ilovik, Bakar, Klenovica, Starigrad D, Lukovo, Karlobag, Lopar, Barbat, Novalja, Premuda, Silba, Olib, Ist, Zapuntel, Molat, Rava, Sestrunj, Veli Rat, Božava, Brbinj, Žman, Sali, Rivanj, Ugljan, Kali
pika crvena	Jablanac
pîjka	Susak
pikera	Ražanac
pinka	Mošć. Draga
finka	Vrgada
filka	Maslinica
mijerla	Žuljana (♂)
marcapan	Lopud
škvarlj	Silba
(h)inac	Jadrtovac
lena	Martinšćica C
lamborka	Unije
ćiš	Brna (♀)
kosljaka	Baška Nova
šaporin	Ulcinj
brmezdȍć	Novigrad
verôna	Nerezine
žutka	Vir
žutica	Zaton Š
lèpa	Petrčane

smokva(ča) narančasta (♀); smokvača žutomodra (♂); usnača narančasta, usnača žutomodra; pešac narančasti, pešac modrožut; figa; liba (RJ); smokva (Lorini); marcapan, smokvica (za Dubrovnik i okolicu, B. Kosić, 1903; Deanović 1954; H 216); narančasta usnača ili smokvica (Fink)

Labrus viridis RISSO	PMCM	171	**DROZD**
(= Labrus turdus C. V. (L.?)	RJ	697	
Labrus saxatilis RISSO	Pr.	596	
Labrus nubilus VAL.)	FFA	585	

drozd	Grohote, Milna, Broce, Slano, Koločep, Zaton M, Mlini, Cavtat
drozak	Maslinica, Hvar, Starigrad H, Sućuraj, Goveđari, Prožura
druzg	Komiža
drozg	Brusje, Vrboska, Jesla, Vis, Vela Luka, Lumbarda **Žuljana**
grozd	Bol, Korčula
grozdovac	Strp, Muo
groz	Doli, Mokošice, Kostanjica, Perast
drozgo	Duba
drozag	Vrboska, Jelsa
drôžgo	Supetar
dròzdulja	Drače
drozgun	Sumartin
drozga	Postire, Podgora, Gradac, Račišće
tròzga	Povlje
zelenbać	Broce
zelenka	Tribanj, Vinjerac, Novigrad
zelèntura	Baškavoda, Drvenik B
zelenjača	Ugljan
zélac	Ražanac
lenica	Mošć. Draga, Lovran, Dubrovnik
lenača	Volosko, Crikvenica
lenac	Jablanac, Karlobag
lenac (vele sorte)	Bakar
linica vũga	Vinjerac
papagal	Dubrovnik
blitva	Lovište
škvarlj	Premuda, Molat
škvrlj	Zapuntel, Rava, Rivanj, Tkon
škvadrlj	Veli Rat
škvarlja (f)	Božava
švrljak	Kaprije
škorlja	Olib
sralj	Sestrunj
škorlȁc	Ist, Sali, Žirje
čvrlj	Novalja, Rogoznica, Krapanj
čvrjak	Stobreč
črvak	Drvenik V
čvrčak	Okrug, Split
vranj	Rabac
planita	Žman

planzûra	Kukljica
plazûja	Neviđane
pastrva	Brna, Lastovo
traversa	Ugljan
pop	Unije, Srakane
popina	M. Lošinj
francez	Veli Rat, Privlaka
starka	Zaton Š
zdronj	Sutivan
cicela	Iž, Kali, Kukljica, Privlaka, Vrgada
verôna	Nerezine
veško	Martinšćica C

drozd; drozak; čvrljak; usnača šarenka, usnača zelena; pešac šarenac; pešac zelenjak; pešac čvrljak (RJ); vrana (Lorini); bimba (za Veli Rat; međutim, to nije, kako H 40 navodi, L. turdus već jedan Blennius); cicela (»Zora Dalmatinska« 1844, H 45); družga (za Komižu, H 90); govno (za Novalju, Velu Luku (?), H 115); orfanić (Korlević, 1904, H 267); plâć (za Mali Iž, H 301); drožak (za Hvar, Lambl, 1854); zelena usnača ili zeleni drozd (Fink).

Labrus merula L.	PMCM	172	VRANA
(= Labrus livens BRÜNN.	RJ	694	
Labrus coeruleus RISSO	FFA	585	
Labrus saxorum C. V.)			

vrana	Unije, Srakane, Martinšćica C, Nerezine, M. Lošinj, Crikvenica, Karlobag, Premuda, Silba, Olib, Ist, Zapuntel, Molat, Veli Rat, Tribanj, Maslinica, Grohote, Split, Stobreč, Krilo, Milna, Sutivan, Supetar, Povlja, Sumartin, Bol, Hvar, Brusje, Starigrad H, Vrboska, Jelsa, Zaraće, Sućuraj, Baškavoda, Podgora, Drvenik B, Trn, Komiža, Vela Luka, Prigradica, Račišće, Lumbarda, Lastovo, Lovište, Drače, Žuljana, Trpanj, Brijesta, Duba, Hodilje, Broce, Doli, Slano, Sudurađ, Koločep, Mokošice
vran	Mošć. Draga, Lovran, Volosko, Sali, Kali, Kukljica, Vrgada, Krapanj, Drvenik V,
vranac	Sestrunj, Žman, Rivanj, Petrčane, Prosika, Žirje, Zaton Š, Gradac
vranjac	Murter
vrangica	Rogoznica
vranica	Ilovik
vranjic	Sevid
vranjica	Sevid
vranak	Kaprije
vr°ančić	Premuda (iuv)
gavran	Klenovica
mijerla	Goveđari, Prožura, Mlini, Cavtat
merla	Korita
mjerla	Molunat
mirna	Zaton M
drozd	Dubrovnik
pešac drozd	Dubrovnik
grozdavac	Baošić
grozdovac	Dobrota, Lepetane
grozdenjak	Krtole
lèpa	Peroj, Medulin (svi Labrusi!), Nerezine
lep	Krnica (svi Labrusi!), Malinska, Postira
crni lep	Rabac
lẽpo	Barbat
mrdać	Rava, Neviđane, Tkon
govno	Novigrad, Kambelovac
mrdo	Iž
lenac	Punat, Baška Nova, Stara Baška, Starigrad D, Lukovo, Novalja,

linica	Paklenica i Vinjerac (svi Labrusi!), Novigrad
linica vǔga	Vinjerac
uskvarjec	Valun
konj	Bakar
labar	Muo
labra	Strp, Perast
labrda	Ulcinj
labrdica	Prčanj
vírilo	Trstenik

vrana; lignjača; usnača vrana; pešac vranac (RJ); vrana (Lorini); crnac lenac (za Časku na otoku Pagu, H 70); škvarlj (za Silbu i Molat, H 412); vranica (za Velu Luku, H 452); vrana usnača (Fink).

Symphodus mediterraneus C. V.	PMCM	174	ČIČURUŠA
(= Crenilabrus mediterraneus C. V.	RJ	716	
	Pr.	600	
	FFA	587	

NB. Jednako kao i za Labruse i ovdje su identifikacije naziva prilično nesigurne.

čičuruša	Split
cuncuška	Vranjic
zadjevač	Mokošice, Dubrovnik
britvica	Stobreč
vlaška britvica	Viganj
šarin	Jablanac
šaruja	Vrboska
tucavica	Duba
podujka	Kaštela
šâtra	Lukovo
udovica	Okrug
šaimača	Podgora
turska britvica	Orebić
prikopalošara	Orebić
punka	Orebić

podujka; britvica; šarin; turčinić, pešnjić turčin (RJ); podujka (Lorini); podujka (Faber; Kišpatić 1893); pešnjić podujak (Kolombatović); podujka (Kolombatović 1882 i 1886; ARj 10, 336); zadjevač (Maldini); lep (za Rab i Lukovo, H 196); lepa (za Lukovo, H 196); lepić (L. Zore 1869; H 196); lepo (za Kaštel na Rabu, H 196); šaimača (za Makarsku, L. Zore, 1869, H 400); šarin (za Lukovo, Hirtz 1925 i H 403); traska (za Makarsku, L. Zore, 1869; H 426); lumbrak podujka (Fink).

Symphodus ocellatus FORSSKÅL	PMCM	175	**PAVLINKA**
(= Crenilabrus ocellatus C. V.	RJ	720	
Labrus olivaceus BONNAT.)	Pr.	601	
	FFA	587	

(?Cr = koji Crenilabrus? neodređena identifikacija)

cuska	Maslinica, Donje Selo i Srednje Selo (na Šolti)
ćinćàrica	Sućurađ
pucavac	Jablanac
pavlinka	Dubrovnik
pavlinac	Jablanac
hinjica	Kupari
injac	Split
kinjuša	Hvar, Zaraće (?Cr)
hinjuša	Mokošice
hínjak	Koločep
martinac	Novi
marinjan	Grohote
lombračić	Prožura
populin	Sali
zelenčica	Jelsa
plavka	Novigrad
kančelir	Kaprije
hrvatica	Jablanac
rãlja	Olib (?Cr)
zdur	Mlini (?Cr)
bugẽta	Sutivan (?Cr)
žudej	Premuda
kraška	Zaraće, Duba

martinka; pavlinka; hrvatica; (h)inac, ili (h)injac, ili pešnjić, ili lumbračić žigobraz; pucavac; martinac (RJ); pavlinka (Lorini); pucavac (za Lukovo, H 337); lumbrak pavlinka ili martinka (Fink): Lambl, ČČM 28, 1854, 55; kraska za Crenilabrus varius.

Symphodus tinca L.	PMCM	176	LUMBRAK
(= Crenilabrus pavo C. V.	RJ	721	
Crenilabrus tinca L.	[illegible]	599	
Labrus pavo BRÜNN.)	FFA	587	

lumbrak	Prosika, Rogoznica, Sevid, Okrug, Maslinica, Grohote, Vranjic, Stobreč, Milna, Sutivan, Supetar, Postira, Povlja, Sumartin, Bol, Drvenik B, Vela Luka, Brna, Račišće, Korčula, Lumbarda, Lastovo, Drače, Duba, Doli, Goveđari, Sućurađ, Koločep
lombrak	Žuljana, Brijesta, Hodilje, Broce, Slano, Zaton, Mokošice, Mlini, Cavtat, Molunat
lambraka	Srakane, Zapuntel, Molat, Sali, Vrgada, Jezera, Žirje, Kaprije, Prvić
lamburak	Silba
lamburaka	Premuda, Ist
lamburačić	Premuda, Ist
lumbraka	Punat
lambrun	Baošić
labrun	Kostanjica, Perast
labra	Strp, Dobrota, Krtole
amburak	M. Lošinj
amburaka	Ilovik
smokva	Korita
smokvica	Gradac, Broce
smokvar	Unije
smokvara	Ražanac
zelenka	Privlaka, Sućuraj
zelenbać	Neviđane
zelenka jelenka	Bakarac (svi Labrusi!)
lêna	Nerezine
lenica	Valun, Omišalj, Malinska, Barbat
lenac	Mošć. Draga, Lovran, Baška Nova, Crikvenica, Klenovica, Prizna, Karlobag, Lopar, Lun
linac	Veli Rat
crni lenac	Starigrad D
linica zêla	Vinjerac
solnjača	Hvar, Jelsa, Komiža
solnjacica	Komiža (♀)
sôlnjaca	Komiža (♂)
solnjaka	Vis
salnjâča	Vrboska
šornjača	Starigrad H
šôrnjača	Brusje, Zaraće
sajmača	Sumartin
salmača	Podgora

govno	Božava, Privlaka
mardać	Božava
plazulja	Molat, Rava, Sestruni, Ugljan, Petrčane
cicela	Proizika
činčiveča	zirje (iuvss)
jebac	Karlobag
jebujka	Karlobag
bak	Zaton Š
brijka	Karlobag (?Cr)
bucać	Zlarin
zdrča	Vela Luka (iuv)
gušavica	Krapanj
krastavac	Volosko
lopo	Vela Luka
lẽp	Rabac
pôtka	Jezera, Jadrtovac
pirka	K. Kambelovac
pešnjić	Dubrovnik

smokvica; lenica (♀), lenac (♂); solnjača; gušavica; pešnjić veliki; lumbrak veliki (RJ); lumbrak (Lorini); cicela (za Hvar, Botteri 1891); paun (Lambl, 1854 i Šrajber, 1938; očiti prijevod od sistematskog naziva *pavo*); božjak (za Korčulu, H 50); božji lenac (za Kaštel na otoku Rabu, H 50); brijka (M. Medić, 1925; G. Šrajber za Hrv. Primorje; H 61); lambrak (za Silbu i Zlarin, H 192); lebrak (L. Zore, 1869; Skok, T 58; H 195); lenec, lenčić, lenička (za Vrbnik, I. Žic, 1900; H 196); lumbraka (za Ist, H 208); modruša (za Rijeku, S. Brusina, 1907; A. Korlević, 1904; H 234); potka (za Zlarin i Kaprije, H 324); salnjaka (za Vis, H 362); solnjača (A. Korlević, 1904, H 383); sonjača (za Hvar, H 385); šarnjača (za Brač, A. Ostojić, 1887, H 403); šognjača (za Hvar, H 414); lumbrak smokvica (Fink).

Symphodus rostratus BLOCH	PMCM	—	DUGONOSICA
(= Coricus rostratus C. V.	RJ	704	
Symphodus scina FORSSK.	Pr.	603	
Lutjanus rostratus BL.	FFA	589	
Crenilabrus scina FORSSK.)			

dugonosica	Grohote, Starigrad H, Jelsa, Zaraće
dugonoska	Rivanj, Vis
duganoska	Božava
dalganjoska	Ilovik
dugorilka	Premuda
prikonosa	Jablanac, Prizna
labra	Baošić
lombračić	Slano, Mlini
lumbračić	Dračе
lumbrak krivog nosa	Lastovo
britvica	Lumbarda
brtvica	Milna
turinača	Cavtat
tucavica	Jezera, Trpanj
pucavica	Lukovo
bacvarić	Ist
bačvar	Veli Rat
cuska	Maslinica
čutura	Kaštel Kambelovac
čuka	Rogoznica, Drvenik V, Okrug, Vrboska
ćorka	Povlja
ćućuružga	Supetar
tuslica	Kaprije
karus	Novi
karoc	Starigrad D
potka	Zaton Š
lenica	Bakar, Jablanac
lèpić	Nerezine
hinjac	Goveđari
hinjica	Broce
hinac	Slano
ìnjušica	Baškavoda
smokvica	Silba, Prosika, Stobreč, Postire, Koločep
smokva	Podgora
smokvić	Srakane
smokvača	Klenovica
smokvarica	Drvenik B
dumnica	Dubrovnik
kincºar	Mali Lošinj
kinčol	Unije

suha mare	Novalja
suha mara	Brna, Račišće
ivanac	Goveđari
šarkica	Kukljica
resìnarka	Ražanac
slinavac	Prožura, Krtole
vlaška riba	Duba
kotarka	Račišće
pizguljica	Olib
skitûša	Brusje
slast	Vrgada
slastičun	Žirje
glad	Bakarac, Lun, Krilo, Sutivan
pobukalo	Sali
buc	Stara Baška
milnosîć	Valun
cincêla	Rava, Tkon
cincêla	Zapuntel
cincôla	Ugljan
cincelica	Žman

dugonoska; dugonosica; prekonosa; čuturica; (h)inac, ili pešnjić, ili lumbračić dugonosić (RJ); dugonosica (Lorini); duga nosica (za Vis, H 91); dugonosa (bez ikakve oznake, H 91); dugonosica (A. Korlević, 1904; za Komižu, H 91); dujmica (za Brač, A. Ostojić, 1887; H 92); dumnica (za Dubrovnik, B. Kosić, 1889; H 92); prikonosa (za Lukovo, H 332); turinača (L. Zore, 1869, H 437); dugonoska (Fink).

IMENA OSTALIH PRIPADNIKA OBITELJI LABRIDAE

Dok smo za gorenavedene ribe iz obitelji Labridae mogli, iako dopuštajući nepouzdanost identifikacije, koliko toliko govoriti za svaku vrstu posebno, za preostale Crenilabruse to je nemoguće. Sami ihtiolozi ne slažu se uvijek u njihovim identifikacijama pa čak ni u tome da li se sve navođene vrste uopće u Jadranu pojavljuju (usp. T. Šoljan, RJ 366 i 367). Ribari ispitanici veoma su nesigurni i na velikom broju točaka dobivali smo višestruke nazive za jednu vrstu: imena je često bilo gotovo toliko koliko i ribara ispitanika. G. Binijev PMCM ove Crenilabruse uopće ne spominje, a za neke od njih čak ni Petar Lorini ne daje narodnog naziva.

Međutim, kako nas zanimaju pučka imena za ovu obitelj, jer su sastavni dio hrvatskog ihtionimskog korpusa, navest ćemo ih zajedno, bez pokušaja identificiranja i to uvijek s naznakom lokaliteta u kojima smo ih zabilježili, jer su ta imena dio leksičkog popisa pojedinih ispitivanih točaka i dragocjen su doprinos uspostavljanju korpusa imena za pripadnike obitelji Labridae i vrijedni pokazatelji poklapanja u denominacijskom postupku između sredozemnih nomenklatura. Osim toga, lako će biti uočljivo da i ihtiolozi (primjerice T. Šoljan, RJ) upotrebljavaju često ista narodna imena za različite vrste ukoliko ne stvaraju višečlane nazive. Odmah treba napomenuti da su i identifikacije pučkih naziva kod H najčešće nepouzdane pa čak i proizvoljne.

fraškarica	Maslinica
traska	Podgora
hrasta	Bakar
hrstavica	Vrgada
kraška	Sućuraj
smokvica	Crikvenica, Koločep
smokvača	Bakar
ćućuruša	Rogoznica (iuv)
pinđir	Maslinica
pinžir	Maslinica
pinžilić	Grohote
spincun	Rava
tùcalica	Povlje
tùcavica	Kukljica
jebac	Koločep, Mokošice
morka	Novigrad
orlk	Rava
travèstit	Sućurađ

turčin	Rogoznica, Drvenik V
meštar od dudića	Maslinica
teta	Rava
bukoč	Starigrad D
štrk	Bakar
bepo	Račišće
gladić	Novalja
tizik	Ist
tisik	Zapuntel
pirga	Novigrad (sve Labridae!)
puzljača	Bakarac
vidović	Orebić
fundator	Orebić
panduri (m. pl.)	Vir (sve sitne Labridae)

BIBLIOGRAFIJA

kratice i znakovi

AEW	G. Meyer, *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache,* Strassburg 1891.
Alcover-Moll	*Diccionari Catalá — Valenciá — Balear,* I—X, Palma de Mallorca, 1930—1963.
Alvar, M.	»Ictionimia y geografía lingüística« in *Revista de Filología Española* 53, 1970, 155—224 (Madrid 1972).
Aquilina, J.	*Nomi maltesi di pesci, molluschi e crostacei del Mediterraneo,* Malta University Press, 1969.
ARj	— *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske Akademije,* I—XXIII, Zagreb, 1880—1976.
BALM	— *Bollettino dell'Atlante Linguistico Mediterraneo,* Venezia — Roma, 1959. i d.
Basioli, SRJ	— *Sportski ribolov na Jadranu,* Zagreb, 1975.
Bertúccioli, U.	*Dizionario nomenclatore dei pesci, molluschi e crostacei,* Venezia, 1951.
Bezlaj, F.	*Etimološki slovar slovenskega jezika,* I (A—J), Ljubljana, 1977.
Boerio, G.	*Dizionario del dialetto veneziano.* Terza edizione aumentata e corretta. Venezia 1867.
Boudarel, N.	*Les richesses de la mer. Technologie biologique et océanographique.* Encyclopédie Biologique, vol. XXIX, Paris, 1948.
Caraffa, T. de	*Les poissons de la mer et la pêche sur les côtes de la Corse,* Paris, 1929.
Cetti, Fr.	*Storia naturale di Sardegna,* III: *Anfibi e pesci di Sardegna,* Sassari, 1777.
Chantraine, DELG	P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots;* Paris, 1968. i d.
CLOFNAM	*Check-list of the fishes of the north-eastern Atlantic and of the Mediterranean,* editors: J. C. Hureau and Th. Monod, I—II, UNESCO, Paris, 1973.
Cotte, J.	*Poissons et animaux aquatiques au temps de Pline. Commentaires sur le livre IX de l'Histoire naturelle de Pline.* Paris ⟨1944⟩.
DCELC	J. Corominas, *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* I—IV, Bern, 1954.
DEI	C. Battisti — G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano* I—V, Firenze 1957.
DES	M. L. Wagner, *Dizionario etimologico sardo,* I—III, Heidelberg, 1960—1964.

Dieuzeide, R.	— M. Novella — J. Roland, *Catalogue des poissons des côtes algériennes*, vol. I Alger, 1953; vol. II (2e édition revue et augmentée) 1959; vol. III, 1955.
Diz3Cal	G. Rohlfs, *Dizionario dialettale delle tre Calabrie*, I—III, Halle — Milano 1932—1939.
Drenski, P.	*Ribite v Bălgarija*, Bugarska akademija nauka, Sofija, 1951.
ERHSJ	P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I—IV, Zagreb, 1971—1974.
EWUGr	G. Rohlfs, *Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität*, Halle, 1930 (II izdanje nosi naslov *Lexicon graecanicum Italiae inferioris*, Tübingen, 1964).
FEW	W. v. Wartburg, *Französisches Etymologisches Wörterbuch. Eine darstellung des galloromanischen sprachschatzes.* I—XXI, 1948—1969, Tübingen—Basel.
FFA	Rupert Riedl, *Fauna und Flora der Adria. Ein systematischer Meeresführer für Biologen und Naturfreunde*, 2. Auflage, Hamburg, 1970.
Fink, N.	*Imenik znanstvenih naziva životinja*, Zagreb ⟨1954⟩.
Gesner, K.	*Nomenclator aquatilium animantium in mari et in dulcibus aquis degentium...* Tiguri MDLX.
GEW	H. Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch* I—III, Heidelberg, 1973.
Giammarco, E.	*Lessico marinaresco abruzzese e molisano* (Quaderni dell'Archivio linguistico veneto, 2), Venezia—Roma, 1963.
GlHrvND	*Glasnik Hrvatskoga naravoslovnoga društva*, Zagreb, 1886 (od 1908. naziv promijenjen u »prirodoslovnog društva«).
Griera, A.	*Els ormeigs de pescar — Els noms dels peixos*, Abadia de San Cugat del Valles, 1968.
H	Miroslav Hirtz, *Rječnik narodnih zooloških naziva*, knj. III Ribe *(Pisces)*, Zagreb, 1956.
Hoffmann — Jordan	»A Catalogue of the fishes of Greece, with notes on the names now in use and those employed by classical authors« in *Proceedings of the Academy of Natural Sciencies*, 1892, 230—285, Philadelphia.
Joubin, L.	et E. Le Danois, *Catalogue illustré des animaux marins comestibles des côtes de France et des mers limitrophes avec leurs noms communs français et étrangers*, I—II, Paris, 1925.
Jurišić, B.	*Rječnik govora otoka Vrgade*, II, Zagreb, 1973.
Lambl, D.	»Ryby adriatické« in *Časopis českého musea v Praze*, 28, 1854, 36—64; 167—192.
Leder, I.	*Russische Fischnamen*, Wiesbaden, 1968.
LexLatMAIug	*Lexicon latinitatis Medii Aevi Iugoslaviae*, (urednici M. Kostrenčić, V. Gortan, Z. Herkov), I—II, Zagreb, 1973—1978.
Lorini, P.	*Ribanje i ribarske sprave pri istočnim obalama Jadranskoga mora*, Beč, 1903.

Lozano, F.	*Nomenclatura ictiológica. Nombres científicos y vulgares de los peces españoles*, Instituto Español de Oceanografía, No 31, Madrid, 1963.
Luther, W. —	— Fiedler, K. *Unterwasserfauna der Mittelmeerküsten*, Hamburg und Berlin, 1961 (franc. prijevod *Guide de la faune sous-marine des côtes méditerranéennes*, Neuchâtel et Paris, 1965).
Lythgoe, J. and G.	*Fishes of the Sea. The Coastal Waters of the British Isles, Northern Europe and the Mediterranean*, London, 1971 (tal. prijevod *Il libro completo dei pesci dei mari europei*, Milano, 1973).
Massignon, G.	»Faune et pêche à Bonifacio et Porto-Vecchio (Corse)« in *Revue de Linguistique Romane*, 26, 1962, 403—456.
MR	*Morsko ribarstvo*, Rijeka.
Nalbandoğlu, Ü.	*Türkiye Deniz Baliklarinin Sözlüğü*, Istanbul, 1954.
Nicolas, M.	*Poissons et pêche en Turquie*, Paris, CNRS, 1974.
Ninni, A.	»Enumerazione dei pesci delle lagune e golfo di Venezia«, *Annuario della Società dei Naturalisti*, 5, I ss.
OECD	*Multilingual Dictionary of Fish and Fish Products prepared by the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*, Paris, 1968.
Oman, G.	*L'ittionimia nei Paesi Arabi del Mediterraneo* (Quaderni dell'Archivio Linguistico Veneto, 3), Firenze, 1968.
Parčić, D.	*Rječnik hrvatsko-talijanski*, Zadar, 1901.
Penso, G.	»Dizionario dei nomi scientifici e dialettali dei prodotti della pesca« in *Bollettino della Pesca, Piscicoltura e Idrobiologia*, XVI, 1940, 1—101.
Pesh. Shq.	— G. D. Poljakov, Md. Filipi, K. Basho me pjesëmarrjen e A. Hysenaj, *Peshqit e Shqipërisë*, Tiranë, 1958.
Poll, M.	*Faune de Belgique: Poissons marins*, Bruxelles, 1947.
Pr.	— J. V. Carus, *Prodromus faunae mediterraneae sive descriptio animalium maris mediterranei incolarum*, I—II, Stuttgart, 1889—1893 (svi se navodi odnose na II svezak).
PMCM	— G. Bini, *Catalogue des noms de poissons, mollusques et crustacés d'importance commerciale en Mediterranée*, Roma, 1965.
P.-S.	— A. Palombi — M. Santarelli, *Gli animali commestibili dei mari d'Italia*, II izdanje, Milano, 1969.
Ribi, A. H.	*Die Fischbenennungen des Unterseegebietes*, Rüschlikon, 1942.
RLaR	*Revue des langues romanes*, publiée par la Société pour l'étude des langues romanes, Montpellier—Paris, 1870 i ss.
Rolland, E.	*Faune populaire de France*, 13 volumes, Paris, 1910.
Saint-Denis, E. de	*Le vocabulaire des animaux marins en latin classique*, Paris, 1947.
Scorcia, C.	*Saggio di nomenclatura popolare barese relativa all'agricoltura, caccia, pesca*, Bari, 1967.

Scorcia, C.	*Pesca nel »Mare di San Nicola«*, Bari, 1974.
Sella	— P. Sella, *Glossario latino-italiano. Stato della Chiesa -Veneto-Abruzzi*, Città del Vaticano, 1944.
Skok *Term*	— P. Skok, *Od koga naučiše jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo?* Split, 1933.
Strömberg, R.	*Studien zur Etymologie und Bildung der griechischen Fischnamen*, Göteborgs Högskolas Årsskrift XLIX 1943: :2, Göteborg, 1943.
Taranto	— »Pesci« in *Rassegna e Bolletino di Statistica del Comune di Taranto*, XXXVI, 1967, 44—49.
Tortonese, E.	*Osteichthyes (Pesci ossei)*, 2 knjige, Fauna d'Italia X, XI Bologna, 1970 i 1975.
Vasiliu	— G. D. Vasiliu, *Peştii apelor noastre*, Bucureşti, 1959.
VDS	G. Rohlfs, *Vocabolario dei dialetti salentini (Terra d'Otranto)* 3 volumi, München, 1956—1961.
VEI	A. Prati, *Vocabolario etimologico italiano*, Firenze 1951.
Vinja, V.	(1955, 2) »Napomene uz nekoliko dosad nepotvrđenih starogrčkih elemenata u jadranskom ihtiološkom nazivlju«, *Živa Antika* V, 118 ss.
Vinja, V.	(1956, 3) »Etymologie populaire comme déformatrice des noms grecs et latins dans la nomenclature ichtyologique de l'Adriatique orientale«, *Godišnjak Balkanološkog instituta*, Sarajevo, I, 33 ss.
Vinja, V.	(1957) »Procédés affectifs dans la dénomination d'une coquette de mer (Coris julis L.)«, SRAZ 3, 45 ss.
Vinja, V.	(1966) »Les noms des Ménidés. Essai d'étymologie globale«, SRAZ 21—22, 3 ss.
Vinja, V.	(1967) »Le grec et le dalmate« in *Zeitschrift für Balkanologie*, Wiesbaden, 5, 1967, 203—223.
Vinja, V.	(1968) »Analyse du contenu des ichtyonymes«, SRAZ 25—26, 5 ss.
Vinja, V.	(1975) »De l'importance de la connaissance du référent dans la recherche étymologique: les dénominations de l'Orthagoriscus mola«, in SRAZ 39, 1975, 7—26.
Vinja, V.	(1978) »Antroponimi u ihtionimiji«, *Onomastica Jugoslavica* 7, 3 ss.

⌐→ = podudaranje na planu izraza

└→ = podudaranje u organizaciji sadržaja

⌐→
└→ = podudaranje na oba plana

SADRŽAJ

RADOSLAV KATIČIĆ

Gramatika Bartola Kašića (Index Croaticus sastavila Eva Maria Ossadnik) 5

JOSIP JERNEJ

Povijest talijanskih gramatika na hrvatskom ili srpskom jeziku od 1649. do 1900. 131

WILLIAM J. MARCH

Kajkavian inflectional morphophonemics: An analysis of the morphology of dialects of Velika Rakovica, Virje, and Bednja 237

STJEPAN BABIĆ

Tvorba imenica sufiksima na *-ina* 313

VOJMIR VINJA

Semantičke strukture naziva za ribe iz obitelji *Labridae* . . . 337

Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Izdavač: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb. Korektori: Vesna Muhvić-Dimanovski i Marijan Orešnik. Za izdavača: Hrvoje Požar. Oprema: Edo Kovačević. Naklada 1000 primjeraka. Tiskanje dovršeno prosinca 1981. Tisak: »Mladost« OOUR Tiskara, Gundulićeva 24, Zagreb. Strojoslagar: Ivanka Periša. Meteur: Boris Uvodić.